

SOVON

Nieuws

4

19e jaargang
december 2006

Zeldzame broedvogels in 2006: Koereiger, Wilde Zwaan, Zeearend, Bijeneter, Middelste Bonte Specht en meer fraais. Een eerste impressie uit de **najaars-bijeenkomst** van de districtscoördinatoren.

Ruim 400 tellers waren in december 2005 actief om wintervogels en zoogdieren te tellen voor het Punt-Transect-Tellingenproject (**PTT**). Deze telling was alweer de 28e decembertelling. In dit nummer een impressie met extra aandacht voor de **barmsijzen-invasie** en de aantalsontwikkeling van Roeken.

IJsgorzen leven in ons land een onopvallend bestaan. Wie niet bekend is met de kenmerkende maar onopvallende roep, zal ze snel over het hoofd zien. Vooral dankzij **trektellingen** is het een en ander bekend geworden over het voorkomen van de soort. Daarnaast worden IJsgorzen met name langs de Noordzeekust regelmatig op de **vinkenbanen** gevangen. Het Bijzondere Soorten Project (**BSP**) onthult opvallende patronen.

SOVON was vaak in het nieuws de afgelopen tijd met onderwerpen die **maatschappelijk en politiek in de belangstelling** staan: vogelgriep, stadsduiven, predatie bij weidevogels en overzomerende ganzen. **Emoties en commotie** bij de media, het grote publiek en bij de tellers. We werden verrast door **misverstanden** over de rol van SOVON. **Een verduidelijking.**

Nieuw: Meetnet Urbane Soorten. Bij vogelaars is de stad niet erg in trek en hoe het stadsvogels vergaat, is allerm minst duidelijk. Maar nu al bestaat 16% van Nederland uit **stedelijk gebied**, en dat zal alleen nog maar **toenemen**. SOVON en Vogelbescherming Nederland willen met een nieuw, **laagdrempelig meetnet** de monitoring van vogels in stedelijk gebied verbeteren.

En verder in dit nummer:

- Eerste impressies integrale Waddeninventarisatie 2006
- Helaas geen interview

SOVON-Nieuws

Nieuwsbrief van SOVON Vogelonderzoek Nederland.

SOVON-Nieuws publiceert over SOVON vogeltellingen, over de vereniging, en over andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings
Kees Koffijberg, Chris van Turnhout & Peter Eekelder (illustraties).
Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.
SOVON-Nieuws wordt gedrukt op chloorvrij papier. ISSN 1383-0635.

Lidmaatschap

Contributie: minimaal € 12,-.
SOVON-leden ontvangen vier maal per jaar SOVON-Nieuws en korting op SOVON-uitgaven.
Ledenadministratie Jeroen van Zuylen, zie bureau-adres SOVON.

Bestuur

Voorzitter: Hans van Dord
Secretaris: Guus Durville, per adres SOVON.
Penningmeester: Louis Dolmans
Overige bestuursleden: Rob Goldbach, Adrie Hottinga.
E-mail: bestuur@sovon.nl

Bureau

Adres SOVON, Rijksstraatweg 178,
6573 DG Beek-Ubbergen.
Tel: 024-6848111, Fax: 024-6848122,
E-mail: info@sovon.nl
Homepage: www.sovon.nl
Giro: 2905988, Rabo: 10.51.17.056.

Ledenraad

Zie www.sovon.nl/vereniging voor uw ledenraadsleden
E-mail: ledenraad@sovon.nl

Directeur Frank Saris

Communicatie Carolyn Vermanen
Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel
Onderzoek en Advies Ruud Poppen

Doelstelling

SOVON Vogelonderzoek Nederland stelt zich ten doel het coördineren, stimuleren en publiceren van ornithologisch veldonderzoek ten behoeve van natuurbescherming, beleid en wetenschap. De vereniging tracht dit doel te bereiken door het organiseren van grootschalige projecten waarin wordt samengewerkt tussen vrijwilligers, stafmedewerkers en andere instellingen.

Lay-out: van Groot tot Klein
Druk: van Mameren Repro b.v.

Foto omslag:

Grote Zilverreiger en Blauwe Reigers
(Hans Gebuis)

Natura 2000

In 1998 was voor Nederland nog een veroordeling door het Europese Hof van Justitie nodig om de inhaalslag bij de aanwijzing van gebieden in het kader van de Vogelrichtlijn voor elkaar te krijgen.

Uiteindelijk zijn bijna twee jaar na de uitspraak 49 nieuwe gebieden door de toenmalige staatssecretaris Faber van LNV aangewezen onder de Vogelrichtlijn. Dat was niet alleen voor Nederland een mijlpaal, maar ook in Europees opzicht een belangrijke stap. Ons land behoort sindsdien tot de weinige EU-lidstaten die de uit de Vogelrichtlijn voortvloeiende aanwijzingsverplichtingen grotendeels zijn nagekomen. Hierbij was strikt de hand gehouden aan ornithologische criteria voor selectie en begrenzing van de gebieden.

Sinds 1998 is ook behoorlijke vooruitgang geboekt met het opzetten van het ecologische netwerk Natura 2000. Volgens de barometer van de Europese Commissie was ons land in 2003 één van drie lidstaten waarvan het netwerk vogelgebieden 'grotendeels volledig' is. De totale omvang bedraagt nu zo'n 11.000 km²; de vogelgebieden omvatten 10.100 km² en habitatgebieden 7500 km². Van de habitatgebieden is 87% van de oppervlakte ook aangewezen onder de Vogelrichtlijn (57 gebieden). Natura 2000 omvat daarmee ongeveer een kwart van ons land. Met gepaste trots verscheen dit najaar (klimatologisch eigenlijk een verlengde zomer) het SOVON-rapport 'Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk'. Samen met het ook zojuist verschenen Natura 2000 doelendocument is het systeem waarlangs de kwaliteit van onze natuur gevolgd en gemonitord kan worden nu zo ongeveer wel gereed. Beheerders gaan nu in hun beheersplannen de doelen handen en voeten geven. Daar is SOVON regelmatig ook bij betrokken.

Het aardige van vogels is natuurlijk dat ze meer dan gemiddeld opportunistische trekjes vertonen. Veel soorten laten zich niet samenvatten in doelendocumenten en ander papier. Nieuwe, onverwachte situaties in de natuur worden al snel gekoloniseerd door pioniersoorten, die door dit karakter best speciaal kunnen zijn. Ruimte geven aan dit soort bij spontane natuur horende processen kan uiteraard maar heel ten dele worden voorspeld. In het Natura 2000 bouwwerk is hier wel aandacht aan besteed. Bij de evaluatie in 2015 van de Natura 2000 doelen ben ik heel benieuwd of juist dit voor vogels zo belangrijke aspect voldoende boven het maaiveld zal blijven.

Frank Saris

Agenda

Januari

- (13) *Midwintertelling, watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling*
(20) *integrale Waddentelling*

Februari

- (17) *watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling*

Maart

- (1) *start broedseizoen; geen broedvogelformulieren ontvangen?*
Neem even contact met SOVON op.
(17) *watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling*

April

- (14) *watervogeltelling monitoringgebieden, telling Brandgans*

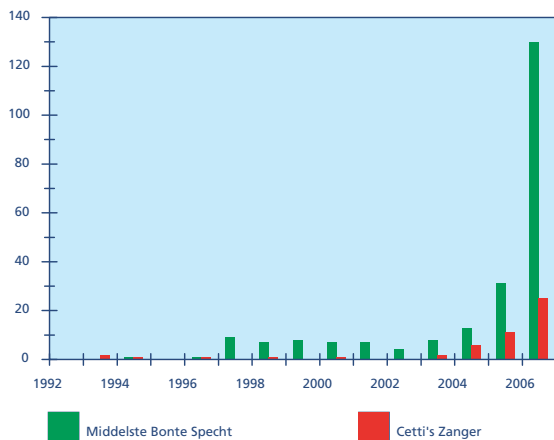
Zeldzame broedvogels in 2006: Koereiger, Wilde Zwaan, Zeearend, Bijeneter, Middelste Bonte Specht en meer fraais

In het laatste weekend van oktober kwamen de districtskoördinatoren van het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB) bij elkaar aan het Veerse Meer. Behalve vergaderd werd er natuurlijk veel gesproken over vogelnieuwtjes. Hierop is de eerste impressie hieronder gebaseerd. In het broedvogelrapport, dat begin 2008 verschijnt, zal alles gedetailleerd na te lezen zijn.

(Boven) Kuifleeuwerik op nest met 4 eieren, Veldhoven, 8 april 2006. Foto: Lesley Smits

Bijeneters, de ouders met twee van de drie jongen, Drenthe, 17 augustus 2006. Foto: Harvey van Diek

Figuur 1. Aantal territoria van Middelste Bonte Specht en Cetti's Zanger (waarschijnlijk incompleet) in 1992-2006.

Witte reigers en Wilde Zwanen

Het blijft de Grote Zilverreigers voor de wind gaan. Nadat in 2005 de teller in de Oostvaardersplassen net onder de 100 bleef steken (97 nesten), werden dit jaar liefst 143 nesten geteld. In De Wieden (Ov) werden 4 broedgevallen gemeld en in Easterkar nabij het Tjeukemeer bestonden sterke vermoedens (o.a. voedselvluchten van een paar). Overzomerende paren elders kunnen de voorbode zijn van verdere uitbreiding.

Ook de Kleine Zilverreiger bereikte met minimaal 116 nesten een record. Zowel in de Oostvaardersplassen als de Braakmanpolder (Zeeuws-Vlaanderen) werden 25 nesten geteld en in het Quackjeswater zelfs 55. Kleinere aantallen waren aanwezig in Lepelaar-kolonies op Schiermonnikoog en Terschelling (beide 5) en in een Blauwe Reiger-kolonie in West-Brabant (1). Ter herinnering: in 1999 waren er 9 paren in heel Nederland! Aan de rand van de Kleine Zilverreiger-kolonie in de Braakman bleek een nest met twee afwijkende eieren van een Koereiger te zijn (H. Castelijns & M. Ploegaerts)! Bij een volgend bezoek was het nest helaas leeg. Dit is pas het tweede zekere broedgeval in ons land nadat een poging in 1998 in De Wieden in de jongenfase mislukte.

Een paartje Kwakken bracht twee jongen groot in de Oostvaardersplassen. Elders in het land zijn paren gemeld uit Artis (zeker 17 vrijvliegende paren), de Nieuwkoopse Plassen, de Tienhovense Plassen en langs de Lek in Utrecht. Het aantal gemelde Woudapen is nog zo laag (2 territoria Tienhovense Plassen, 1 bij Kinderdijk) dat dit incompleet moet zijn.

Één van de grote verrassingen van 2005 waren de broedende Wilde Zwanen in Drenthe. In 2006 keerden de adulte vogels terug naar hetzelfde nest. Twee jongen kwamen groot.

Spectaculaire roofvogels

Het kan niemand zijn ontgaan dat er in 2006 voor het eerst sinds mensenheugenis een paartje Zeearenden broedde in ons land. Één jong verliet het nest in de Oostvaarders-

plassen. De vestiging lag in de lijn der verwachting, nadat de soort al enkele jaren jaar rond in het gebied aanwezig was en ook gezien de westwaartse gebiedsuitbreiding, maar vormt toch het hoogtepunt van het jaar (uitgebreide beschrijving in De Takkeling). Eveneens het noemen waard is het broedgeval van Zwarte Wouwen in Midden-Limburg (mislukt in vroege jongenfase). Eerdere zekere broedgevallen vonden plaats in 2000 (nabij Doesburg, mislukt in eifase), 1996 (Deventer, één uitgevlogen jong) en 1984 (De Weerribben, mislukt in eifase). Bij de Slechtvalk leverde het eerste geslaagde grondnest sinds 1926, op een zandplaat in de Westerschelde, één uitvliegend mannetje op.

Herstel Korhoen?

Verheugend nieuws van de Sallandse Heuvelrug, waar tijdens simultaantellingen 23 Korhanen (en 10 hennen) werden geteld. Dit is een onverwacht herstel ten opzichte van de voorgaande zes seizoenen toen 9 (2002) tot 15 (2004) hanen werden gezien. Omzetting van bos in heide zal zeker een rol spelen.

Voor de Kwartelkoning was 2006 het derde tegenvallende jaar op rij. Er werden iets meer dan 80 territoria gemeld, tegen gemiddeld 380 in 1997-2003. In De Wieden werden 2 territoria van het Klein Waterhoen aangetroffen terwijl Kleinst Waterhoenders werden gehoord in Polder Achteraf bij Tienhoven (Ut) en De Weerribben (beide 1).

Net als in voorgaande jaren waren er 2 paartjes Kraanvogels in het Fochtelooërveen aanwezig. Ze brachten samen 3 jongen groot. Op het Dwingelderveld verbleef een paar dat voor zover bekend niet aan een nest begon. Opmerkelijk was een alarmerend mannetje IJslandse Grutto op 20 mei in een weiland op Ameland (N. Both). Ieder voorjaar doen duizenden IJslandse Grutto's ons land aan, maar ze baltsen - laat staan alarmeren - eigenlijk nooit en zijn bovendien begin mei vrijwel verdwenen. Op een slibdepot in het Ketelmeer broedde een paartje Grote Mantelmeeuwen, niet eerder broedde de soort zo diep in het binnenland. De Lachsterns die

vorig jaar, voor het eerst sinds 1958, een broedpoging waagden, lieten verstek gaan. Wel werd op de broedlocatie, Balgzand, op 13-14 juni een adulte vogel gezien. Dankzij het werk van de Oehoebeschermers (zie oproep in vorige SOVON-Nieuws) werd bekend dat er in 2006 10 jonge Oehoes zijn uitgevlogen in Limburg (3 nesten, 1 territorium) en de Achterhoek (1 nest). Nabij Eindhoven was enkele maanden lang een roepend, solitair, mannetje aanwezig.

Veel Nachtzwaluwen en opnieuw Bijeneters

De eerste indrukken uit 2006 geven aan dat de Nachtzwaluw het nog steeds goed doet in bijvoorbeeld Twente (23 territoria), Drenthe, de ZO-Veluwe (163, in 2005 151) en de Kempen (56 in Leenderbos & Grootte Heide, het hoogste aantal sinds 1987). In het 'Jaar van de Nachtzwaluw' 2007 hopen we meer inzicht te krijgen in de oorzaken van de op zijn minst lokale toename (of herstel) en willen we ook een completer verspreidingsbeeld krijgen.

In het zuidoosten van Friesland bezocht begin augustus een paartje Bijeneters een nest waarin vermoedelijk jongen aanwezig waren; het is onbekend of en hoeveel jongen er werden grootgebracht. Dit is het eerste broedgeval in deze provincie sinds 1965 (Terschelling). In Drenthe brachten twee paartjes 3-4 jongen groot!

Doorbraak Middelste Bonte Specht

Eén van de hoogtepunten van 2006 is de doorbraak van de Middelste Bonte Specht. Speciale inventarisaties leverden in Zuid- en Midden-Limburg een ongelooflijke 72 territoria op, in Twente 35, in het oosten van Brabant zeker 20 en in het westen van Brabant nog eens 3 waarvan één op slechts 5 km van Zeeland, het meest westelijke territorium ooit in ons land. In totaal zijn er dus minimaal 130 territoria opgespoord, een enorm verschil met de 31 in 2005 en de 10-15 tijdens de broedvogelatlas (figuur 1). Een verdere uitbreiding in 2007 lijkt zeer wel mogelijk. Wie vindt deze fraaie soort in Drenthe, de Achterhoek, de Veluwe of bijvoorbeeld een landgoed in het midden van het land?

Zoals bekend gaat het slecht met de Kuifleeuwerik. In Emmen (Dr) en Rijssen (Ov) is hij waarschijnlijk uitgestorven, in Venlo (3), Tilburg (2) en Amersfoort (1) houdt hij nog stand. In een tuin in een nieuwbouw-

wijk in Veldhoven werden 4 eieren uitgebroed op iets meer dan een meter van een schuifpui (zie foto)! Het enige vliegvlugge jong werd helaas kort na het uitvliegen doodgereden (T. Hermans). Je moet er eigenlijk niet aan denken, maar dit zou wel eens het laatst gevonden nest in ons land kunnen zijn....

Verrassend nieuws uit Noord-Brabant waar speciaal onderzoek 31 paartjes Grote Gele Kwikstaart opleverde, vooral in de Kempen (15) en de Peel (9). Niet eerder werden in deze provincie zoveel Grote Gele Kwikken gevonden. Dat de soort het goed doet, blijkt ook uit meldingen buiten het reguliere broedgebied in de Stille Kern (Fl) en tussen de kassen in het Westland (ZH), waar een paartje bij een waterbassin 3 pullen grootbracht!

Cetti's Zanger in de lift

Sinds 2003 neemt de Cetti's Zanger weer toe (figuur 1). De 25 territoria in 2006 vormen een ruime verdubbeling ten opzichte van 2005. Bij het uitblijven van streng winterweer komen de topaantallen uit de jaren zeventig weer in zicht (maximum c. 60 in 1978). De recente aantalsontwikkeling volgt die in Vlaanderen, waar in 1994-2002 slechts 0-5 territoria werden aangetroffen en in 2005 al 65 (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek). In Zeeuws-Vlaanderen waren in 2006 zeker 9 territoria aanwezig, in het Zwanenwater en de Brabantse Biesbosch ieder minimaal 3. De overige territoria werden gemeld in de noordelijke Delta en nabij Zwijndrecht. Dat het niet alleen om ongepaarde zingende vogels gaat, bleek uit waarnemingen van uitgevlogen jongen in Sint Kruis (Zeeuws-Vlaanderen) en het Steurgat (Biesbosch). Ook de Graszanger profiteert van de zachte winters. Op Saeftinge, het bolwerk bij uitstek, werden 25 zangposten gemeld en elders in Zeeuws-Vlaanderen nog eens 5. Verder noordelijk in Zeeland werden 4 territoria gevonden, voorts losse territoria in het Bossche Broek (Den Bosch) en het Develsbos (Zwijndrecht).

Overige nieuwtjes

Voor de Grauwe Klauwier was 2006 een goed jaar behalve in het Bargerveen (42 paar, vergelijkbaar met 2005). In Drenthe werden voor het eerst de meeste territoria buiten het Bargerveen gevonden, bijv. in het westen van de provincie (26 paren, in 2005: 15). Verder werden paren opgespoord onder meer in Twente (4), de Amsterdamse Waterleiding-

Terugkeer Raaf in Nederlandse reigerkolonies?

Het afgelopen seizoen zijn op twee plekken broedgevallen van een Raaf vastgesteld in een kolonie Blauwe Reigers. Het ging om broedgevallen nabij Eemnes (nest in eifase gepredeerd; J. Roodhart, Natuurmonumenten) en bij Culemborg (waarschijnlijk mislukt in late jongenfase; Natuur- en Vogelwacht Culemborg). Het broeden in actieve reigerkolonies lijkt verrassend. Raven nestelen in ons land immers steevast in (meestal uitgestrekt) naaldhout, zelfs in Zuidelijk Flevoland worden de schaarse naaldhoutpercelen geprefereerd. Voor de laatste Raven van de oorspronkelijke, in de jaren twintig uitgeroeide populatie, waren reigerkolonies echter niet ongewoon (voorbeelden in Avifauna van Midden-Nederland, 1971, en Vogels van de Grote Rivieren, 1979). Het verschijnsel is ook bekend uit Engeland (in ieder geval uit de jaren veertig) en uit de Noord-Duitse laagvlakte (momenteel; T. Grünkorn). Zijn deze twee gevallen het begin van een uitbreiding van de Nederlandse broedhabitat? Het is in ieder geval de moeite waard om, ook buiten de kerngebieden van de Raaf, in reigerkolonies goed op te letten!

Peter van Horsssen,
peter.vanhorsssen@wxs.nl

duinen (paar met minimaal 2 jongen), de Leusderheide (Ut) en Vlieland.

Tot slot nog enkele zeldzame zangvogels. Nabij Stevensweert (Lb) zong in mei bijna twee weken een Noordse Nachtegaal (die pas door een foto op internet herkend werd!), langs de Regge (Ov) verbleef enige tijd een Krekkelzanger en op de Noord-Ginkel (Veluwe) een maand lang een zingende Withalsvliegenvanger. Twente noteerde de Kortsnavelboomkruiper als nieuwe broedvogel; een paartje bracht op de Lonnekerberg zeker 4 jongen groot.

Roodmussen zijn weinig gemeld (Ameland 3, Zwanenwater, Stevensweert) en hetzelfde geldt voor de Grauwe Gors (Vught 1, Zuid-Limburg 5). Meldingen van Klapekster, Duinpieper en Ortolaan ontbraken.

Bovenstaand overzicht is nog verre van volledig. Mocht u nog gegevens over zeldzame broedvogels hebben, dan ontvangen we die graag zo snel mogelijk. Het verslag over 2005 valt komend voorjaar bij alle LSB-tellers in de bus als dank voor hun inspanningen!

Arjan Boele

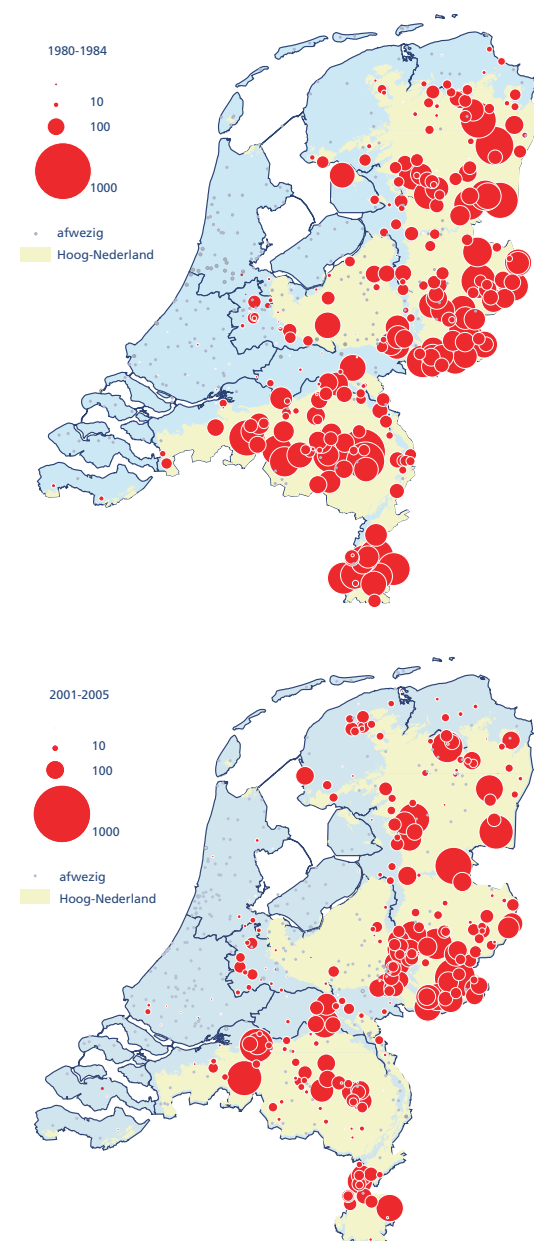
Het LSB is een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Het LSB-project wordt uitgevoerd in samenwerking met het CBS en wordt financieel mogelijk gemaakt door het Ministerie van LNV.

PTT december 2005: recordaantal routes, veel Barmsijzen, weinig Roeken

Ruim 400 tellers waren in december 2005 actief om wintervogels en zoogdieren te tellen voor het Punt-Transect-Tellingenproject (PTT) van SOVON & CBS. Deze telling was alweer de 28e in december (incl. twee proeftellingen). Hieronder een impressie van de resultaten met dit keer extra aandacht voor de barsmsijzen-invasie van 2005 en de aantalsontwikkeling van Roeken.

Grote Barmsijs. Foto: Arie Ouwerkerk

Figuur 1. Verspreiding van Roek in december 1980-84 en 2001-2005 (aantal per route).

December 2005

De winter van 2005/06 was volgens de karakterisering van IJnsen 'vrij zacht', waarmee we nu een reeks van acht (vrij tot zeer) zachte en één normale winter (2002/03) achter de rug hebben. Echt koud werd het de gehele winter niet, de minimumtemperatuur daalde in De Bilt geen enkele keer onder de -10°C . Oktober en de eerste helft van november waren zeer zacht. Pas eind november daalde de temperatuur tot ruim beneden normaal, en dat was ook het geval aan het begin en eind van de telperiode, die van 15 december tot en met 1 januari loopt. Er waren voldoende dagen met goed winterweer om het veld in te gaan. In totaal werden (minimaal) 442 routes geteld, nog meer dan het recordaantal van december 1999 (434). Van de 19 nieuwe routes was die langs de noordkust van Walcheren spectaculair: liefst 94 soorten (en bedenkt: het zijn maar 20 telpunten, die ieder 5 minuten geteld worden). Alleen in december 2000, op Vlieland, werden er ooit meer soorten op een route gezien (95).

In totaal werden in december 2005 1,5 miljoen vogels gezien verdeeld over 190 soorten. De talrijkste soorten waren Smient (261.000), Kolgans (187.000) en Brandgans (92.000), samen goed voor ruim een derde van alle vogels. Zoals gewoonlijk ontbraken Zwarte Kraai, Merel, Koolmees en Buizerd maar zelden op een route (presentie resp. 98,6%, 97,9%, 96,6% en 93,1%). Bijzondere soorten waren Roze Pelikaan (1), Middelste Jager (2), Pontische Meeuw (2) en Middelste Bonte Specht (1).

Barmsijzen-invasie najaar 2005

Eén van de opvallendste soorten in december 2005 was de barsmsijs. Tussen begin november en half december 2005 werd op trekposten al veel trek gemeld. Een deel van deze vogels bleef in ons land pleisteren. In totaal werden op 106 van de 442 PTT-routes 2337 'barsmsijzen' gemeld. Als de soort werd bepaald, ging het vrijwel steeds om Grote Barmsijzen (540); Kleine Barmsijzen (2) waren, conform de verwachting, veel zeldzamer. De invasie van de afgelopen winter was voor het PTT-project de op één-na-grootste ooit. Alleen in 1986 werden meer

vogels gezien, zowel absoluut (4304 ex.) als gemiddeld per route (figuur 2). Routes met veel barsmsijzen in december 2005 waren Langenholte-Zwolle (Ov; 350) en Kamerik-Hollandse kade (Ut; 140). Op de route Loenermark (Gl) werden 229 Grote Barmsijzen gemeld (waarvan 220 op één telpunt) en in De Bilt-zuid (Ut) 119 (samen met één Kleine Barmsijs). De enige andere Kleine Barmsijs werd gezien in Denekamp (Ov). Soms zijn er het jaar na een invasie opnieuw relatief veel barsmsijzen. Dit was het geval na de invasie van 1995 (figuur 2), niet echter na die van 1986, 1988 en 1990. De PTT-telling van december 2006 zal uitwijzen of er ook dit keer een 'nailj-effect' optreedt. Het vrijwel ontbreken van trekkende barsmsijzen in november doet echter vermoeden dat dit niet het geval zal zijn.

Roek in Nederland: meer broedvogels, minder wintervogels

De trend als broed- en wintervogel is bij de Roek vrijwel tegengesteld (figuur 3). In de eerste tien PTT-jaren bleef het aantal wintervogels stabiel terwijl dat van broedvogels verdubbeld. In 1990-2005 halveerde het aantal wintervogels terwijl het aantal broedparen eerst met 60% toenam om vervolgens weer wat te dalen. De toename als broedvogel was onderdeel van herstel van een inzinking in de jaren zestig en zeventig, veroorzaakt door intensieve vervolging (jaarrond bescherming pas vanaf 1977) en landbouwgif.

In zes regio's was trendberekening over 1983-2005 mogelijk. In het Laagveengebied (Utrecht, Friesland) en Noordelijk Zeekleigebied (Groningen, Noord-Friesland) namen de winteraantallen toe, op de Hoge Zandgronden Noord (Drenthe) en het Rivierengebied (vooral Waal en IJssel) waren ze stabiel, op de Hoge Zandgronden Midden (Achterhoek, Twente) en de Hoge Zandgronden Zuid (Noord-Brabant, Limburg) namen ze af. Figuur 4 toont de trend in drie regio's. Daarbij moet men zich realiseren dat de hoogte van de index niets zegt over het aantal vogels. Gemiddeld werden in 2001-05 de meeste Roeken gezien op Hoge Zand-

Roeken: waar vandaan, waarheen?

Adulte Nederlandse Roeken blijven na de broedtijd in eigen land, terwijl een deel van de jonge vogels in Zuidoost-Engeland overwintert. De winterpopulatie wordt aangevuld met vogels uit Noord- en Oost-Europa. Hier is hij een talrijke broedvogel in met name Rusland (geen aantalschatting en trend bekend), Wit-Rusland (600.000-800.000 paren; stabiel in 1970-90) en Polen (150.000-200.000, afname).

Aantallen die redelijk vergelijkbaar zijn met de Nederlandse populatie van rond 55.000 paren zijn aanwezig in Denemarken (40.000-50.000, lichte toename), Duitsland (54.000-64.000, toename) en Zuid-Zweden (35.000-40.000, toename). De winterver spreiding in ons land wijkt maar weinig af van die in de broedtijd, met een zwaartepunt op de hogere zandgronden en het rivierengebied (figuur 1). In 1980-2005 werden in Gelderland en Noord-Brabant gemiddeld de meeste overwinteraars gezien (resp. 85,2 en 81,5 per route). Ook in Limburg (70,0), Drenthe (65,7) en Overijssel (60,7) is de soort talrijk terwijl hij vrijwel ontbreekt in Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland (rond 0,5).

gronden Zuid (69,5 per route), gevolgd door Hoge Zandgronden Noord (36,6) en Laagveen (21,7).

De afname als wintervogel blijkt ook de verspreiding tijdens de eerste en laatste vijf jaar van het PTT-project. Let bijvoorbeeld op de ijlere verspreiding in Twente en Noord-Brabant (Figuur 1, vorige pagina). Gemiddeld over heel Nederland halveerde het aantal Roeken per route van 53,1 (1980-84) naar 26,6 (2001-05). Ook het aantal routes met Roeken, de presentie, is fors gedaald (50,7% resp. 37,5%).

In Denemarken lijkt iets vergelijkbaars aan de hand te zijn: de broedpopulatie nam sinds 1975 met 30% toe terwijl de winterpopulatie stabiel bleef.

Minder buitenlandse Roeken

De afname als wintervogel laat zich niet rijmen met de groeiende eigen broedpopulatie. Ook is het niet aannemelijk - denk aan de lange reeks van zachte winters - dat onze eigen populatie in toenemende mate in het buitenland overwintert. Blijkbaar komen dus steeds minder Oost- en Noord-Europese Roeken onze kant op. Dit blijkt ook de afgenomen aantallen op trekposten.

Trekkende Roeken worden in het najaar (half oktober - half november) vooral gezien ten oosten van de lijn Twente-Achterhoek-Peel. Hier passeren Oost-Europese vogels op weg naar overwinteringsgebieden in Noordwest-Frankrijk. Het kan om flinke aantallen gaan, zoals in Zuid-Limburg op telpost Aan de Majoor bij Koningsbosch (o.a. 732 en 672 en op 30 en 31 oktober 2005, www.trektellen.nl).

Roek, Groessen, 10 januari 2005.
Foto: Harvey van Diek

Deze aantallen blijven echter ver achter bij Zuid-Limburgse dagrecords uit begin jaren tachtig (4142 op 23 oktober 1982, Geleen). Vanaf telpost De Vliet, Winterswijk werden begin jaren tachtig zo'n 2000 trekkende Roeken per najaar genoteerd, in 1999 slechts een kwart daarvan (R. Kwak). Ook langs de Hollandse kust worden trekkers schaars. In 1980-93 werden op telpost De Vulkaan, Den Haag, maximaal 1543 Roeken geteld (27 oktober 1986), in 2004-06 slechts 99, 36 resp. 16 (R. van der Vliet). Afnemende aantallen trekkende Roeken in Falsterbo, Zweden (1975-2002) passen in het beeld.

Aangezien de aantallen broedende Roeken in het herkomstgebied van onze wintervogels niet duidelijk zijn afgenomen (met uitzondering van Polen), ligt een veranderde trekstrategie voor de hand. Dit zou in het spoor zijn van de Bonte Kraai, die in toenemende mate in noordoostelijke gebieden is gaan overwinteren, deels als gevolg van betere voedselomstandigheden in de winter. Hierover is echter onvoldoende bekend. Dat onderzoek in Oost-Duitsland suggereert dat het (toch al lage) aandeel jonge Roeken in wintergroepen afneemt, is in dit verband intrigerend.

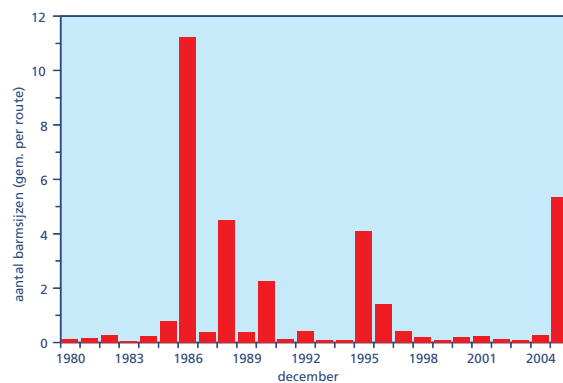
Hoeveel Roeken?

In 1978-83 werd de Nederlandse winterpopulatie op tenminste 200.000 vogels geschat (aanname: 250.000), terwijl er in 1980 20.000 paren in ons land nestelden. Wanneer ervan wordt uitgegaan dat ieder paar 1,5 jongen grootbracht en de helft van de jongen wegtrok naar Engeland, zou dit betekenen dat de c. 55.000 Nederlandse Roeken 's winters aangevuld werden met bijna 200.000 buitenlandse vogels. De PTT-trend geeft aan dat de winterpopulatie nu zo'n 35% lager is (zeg 160.000 vogels). Van de huidige broedpopulatie (50.000 paren) zouden, bij gelijkblijvend broedsucces en aandeel wegtrekkers, ruim 137.000 vogels in eigen land overwinteren. Dan zouden er nog maar 23.000 buitenlandse Roeken aanwezig zijn in de winterpopulatie (14%, tegen 78% rond 1980). Hoewel deze rekensommen berusten op te veel aannames om harde conclusies mogelijk te maken, geeft het wel een idee van de verschuivingen binnen de winterpopulatie.

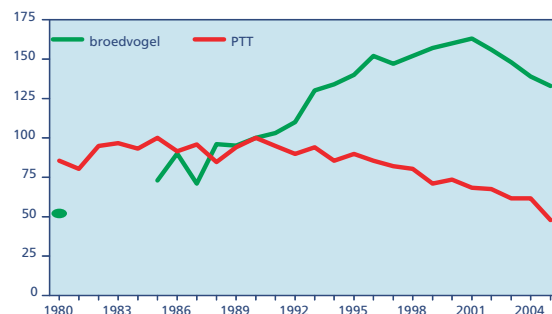
Of een verdere afname als wintervogel de komende jaren in het verschiet ligt, zal uit toekomstige PTT-tellingen moeten blijken.

Arjan Boele

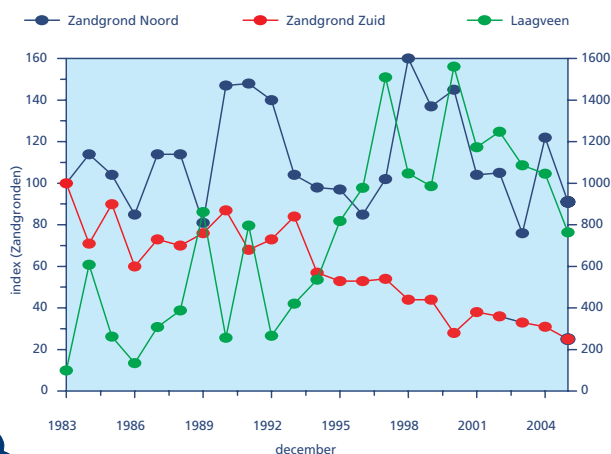
Het PTT wordt georganiseerd in samenwerking met het CBS.

Figuur 2. Aantalsontwikkeling van barsijsen in december 1980-2005 (gemiddeld aantal exemplaren per route).

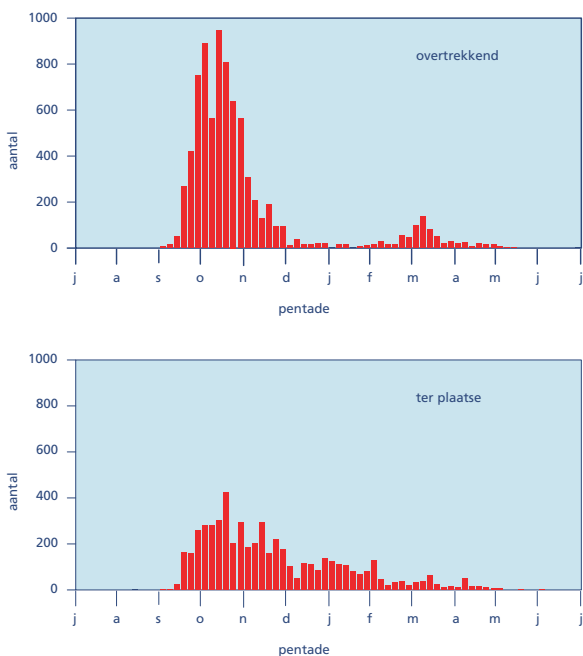
Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Roek als broedvogel (1980, 1985-2005) en wintervogel (1980-2005) (index 1990 = 100).

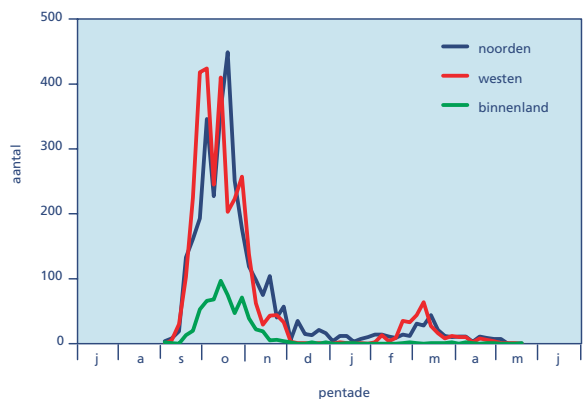
Figuur 4. Aantalsontwikkeling van Roek in drie regio's: Hoge Zandgronden Noord, Hoge Zandgronden Zuid en Laagveen (index 1983 = 100, let op verschillende y-assen, zie ook tekst).

IJsgors. Foto: Hans Gebuis

Figuur 1. Seizoensverloop van overtrekkende en pleisterende IJsgorzen per vijfdaagse periode (som van de aantallen in 1989-2006).

Figuur 2. Doortrekpatroon van IJsgorzen in het noorden, westen en rest van het land.

IJsgorzen in Nederland, als sneeuw voor de zon

IJsgorzen leven in ons land een onopvallend bestaan. Wie niet bekend is met de kenmerkende maar onopvallende roep, zal ze snel over het hoofd zien. Vooral dankzij trektellingen is het een en ander bekend geworden over het voorkomen van de soort. Daarnaast worden IJsgorzen met name langs de Noordzeekust regelmatig op de vinkenbanen gevangen. Waarnemingen in het kader van het Bijzondere Soorten Project (BSP) onthullen opvallende patronen.

Algemeen op de toendra

De broedverspreiding van IJsgorzen ligt voornamelijk rond de poolcirkel, maar volgt in Noorwegen de berggebieden en hoogvlaktes naar het zuiden. Het is één van de talrijkste vogels van de vochtige toendra met lage wilgenstruiken. In Europa zijn dichtheden vastgesteld van 30 paar per km², in Alaska zelfs tot 95 paar per km². De broedpopulatie in Europa bedraagt zowel in Noorwegen als Zweden rond 200.000 paren en in Finland 40.000. In Rusland broeden waarschijnlijk meer dan 5 miljoen paren, maar informatie daarover is schaars. De overwinteringsgebieden liggen ten zuiden van de taiga, vooral in de Noord-Amerikaanse prairies en op de Aziatische steppen. Scandinavische vogels trekken merendeels in zuidoostelijke richting weg, maar een klein gedeelte overwintert rond de Noordzee, langs de oostkust van Engeland en in Noord-Frankrijk. In Nederland hebben we dus te maken met zowel doortrekkers als overwinteraars.

Herkomst

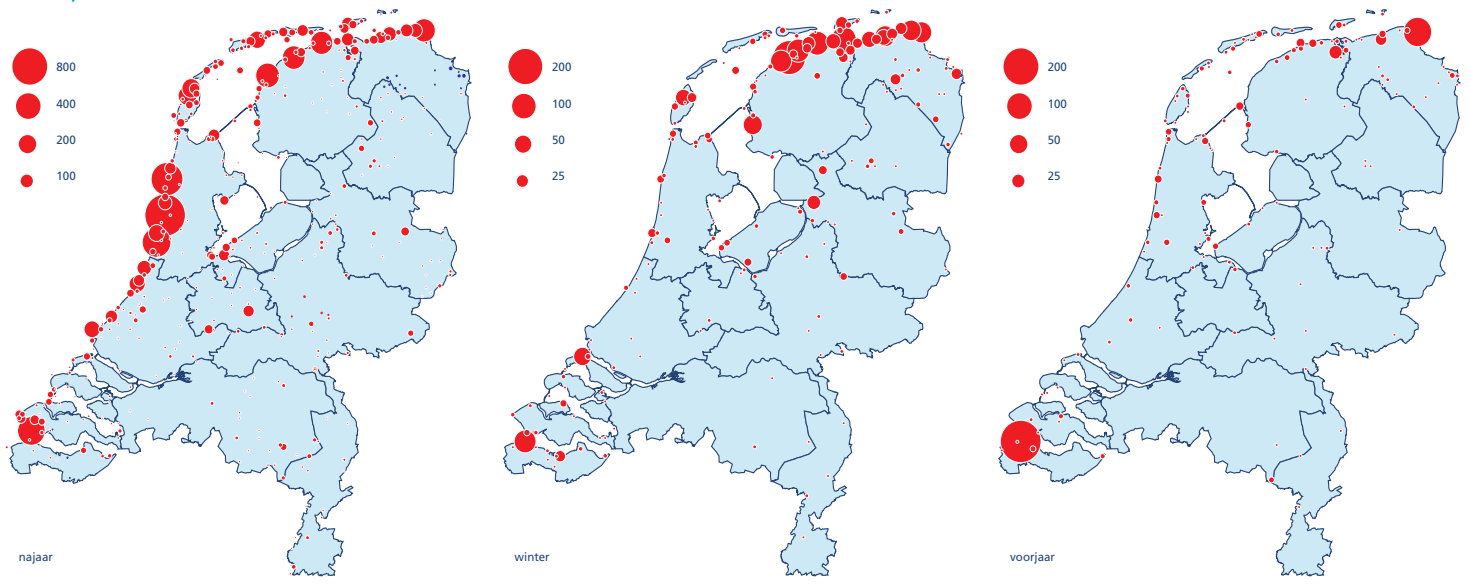
Dat onze IJsgorzen vooral uit Scandinavië zullen komen, lijkt een bevestiging te vinden in een op 17 november 1986 op de vinkenbaan van Castricum geringd eerstejaars mannetje, dat op 5 maart 1987 als verkeersslachtoffer werd gemeld uit Grenå in Jutland, Noord-Denemarken. Het valt echter niet uit te sluiten dat deze vogel via Jutland naar IJsland en Groenland wilde trekken. Een tweede melding betreft een nestjong uit Noord-Noorwegen dat twee jaar later werd teruggemeld in België. Intrigerend is een op 17 februari 2004 bij Uithuizen (Groningen) geringd vrouwtje dat op 13 mei 2004 dood werd aangetroffen bij Ammassalik, in het zuidoosten van Groenland (afstand 2757 km). Eerder is al eens gesuggereerd dat vooral vroeg in het seizoen arriverende IJsgorzen op grond van hun lichaamsmaten van Groenlandse herkomst zouden kunnen zijn (Limosa 62: 29-34, 1989). Naast doortrekkers lijkt er een (kleiner) aantal vogels te zijn dat in ons land overwintert, zoals een op 6 november 2003 bij Uithuizen geringd eerstejaars vrouwtje dat zich daar op 24 maart 2004

nogmaals liet vangen. Opmerkelijk is de trek in oost- tot zuidoostelijke richting die in het Waddengebied in oktober-november wordt gesignaleerd. Dit kan wijzen op Scandinavische vogels die via een lus door het Noordzeegebied alsnog richting (Zuid)Oost-Europa vliegen, maar ook op vogels met een meer noordwestelijke herkomst.

Uit het ringvangsten-bestand van het Vogeltrekstation komt de vinkenbaan van Castricum prominent naar voren. Sinds 1962 zijn hier 584 (80%) van de 729 in Nederland geringde IJsgorzen gevangen. Met een dergelijk fraaie gegevensreeks kan verder terug in de tijd worden gekeken dan met het BSP, en momenteel wordt er door de Ringgroep Castricum aan een boek over de ringvangsten gewerkt. In het BSP doet de IJsgors mee sinds de start van het project in 1989. De database bevat 4804 waarnemingen die, aangevuld met 311 waarnemingen van Waarneming.nl, in totaal 13.232 vogels betreffen. Hiervan werd 59% als trekkend (of langsvliegend) gemeld.

Seizoensverloop

De eerste IJsgorzen arriveren doorgaans begin september. Van half september tot eind oktober worden de meeste trekkers gemeld, met een uitloop tot eind november (figuur 1a). De mediane datum van de trekkers is 13 oktober, maar in het recordjaar 1993 was al op 6 oktober de helft van de vogels gepasseerd. Er lijkt echter geen correlatie tussen goede jaren en vroege aankomst te bestaan. Ook is er weinig verschil in mediane datum tussen trekkers (september-november) in het noorden (15 oktober) en westen van het land (10 oktober) dan wel het binnenland (13 oktober); zie figuur 2. Merk overigens op dat deze data vroeger liggen dan die welke in het 'LWVT-boek' worden genoemd en die voornamelijk op de jaren tachtig betrekking hebben (regio Noordzee 21 oktober, West-Nederland 9 november, Hoog-Nederland 5 november). In het najaar worden de vogels langs de gehele Noordzee- en Waddenkust gezien (figuur 3). Langs de westkust en in het binnenland wordt driekwart van de vogels

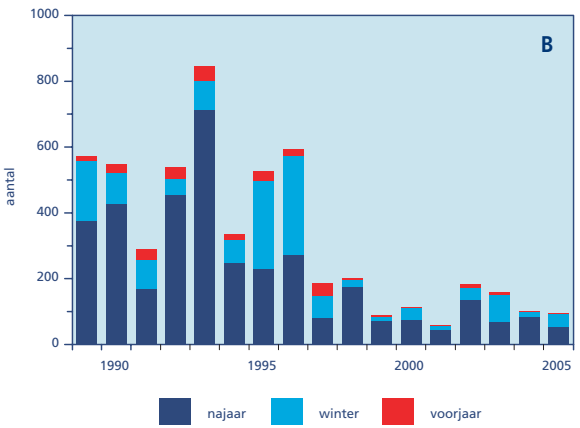
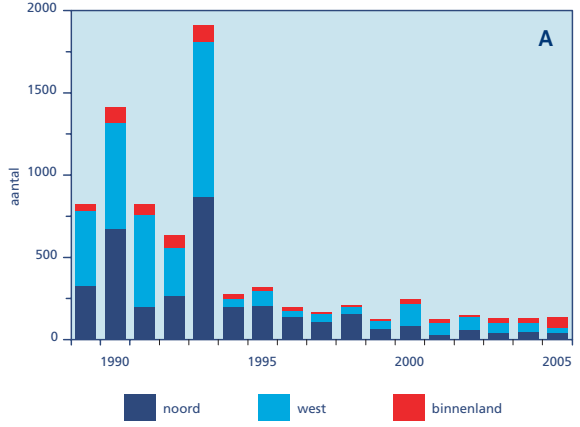
(Boven) Figuur 3. Verspreiding van Ijsgorzen in 1989-2006 in het najaar (let op de schaal), winter en voorjaar.

als trekker gemeld, in het Waddengebied de helft. Deze voorkeur om in het Waddengebied te blijven pleisteren, komt ook in de winterverspreiding naar voren. De dijktafsluitingen en kwelders van de Friese en Groningse Waddenkust zijn dan favoriet. Meer in het binnenland worden Ijsgorzen ook op akkers gevonden, vaak in gezelschap van Veldleeuweriken, maar zij kunnen zich dan erg opvallend gedragen. De voorjaarstrek vertoont een piekje tussen half februari en half maart (mediane datum op Breskens is 4 maart, in de Eemshaven 10 maart), maar er worden tot in mei Ijsgorzen waargenomen. Uitzonderlijk was een zingend mannetje op 12 en 16 juni 1999 bij Lopik. Op Helgoland lag de mediane datum in de jaren zeventig en tachtig in het najaar slechts 5 dagen vroeger (8 oktober) dan bij ons. De voorjaarstrek speelde zich echter geheel in april af, met 16 april als mediane datum, ruim een maand later dan bij ons!

Afnemende aantallen

De aantallen trekkers én pleisteraars zijn sterk afgenomen in de afgelopen 15 jaar (figuur 4). Bij pleisteraars wordt het beeld enigszins verstoord door een opleving in de strenge winters van 1995/96 (in december) en 1996/97 (in december en januari). Het winteraantal lag toen driemaal zo hoog als in de voorafgaande (goede) jaren. Het aantal trekkers in het westen van Nederland is dramatisch gedaald, zoals duidelijk blijkt uit de ringvangsten op Castricum (figuur 5). Voordat het BSP van start ging, lag het aantal najaarsvangsten aanzienlijk hoger dan tegenwoordig. Een vergelijking met de wintervogelatlas (1978-83) is alleen mogelijk voor pleisteraars (aantallen van trekkers zijn destijds niet verzameld). De aantallen in de atlasperiode (najaar) waren aanmerkelijk hoger dan tegenwoordig (figuur 5). Het aantal pleisteraars in de winter (niet weergegeven) lag zelfs op het niveau van begin jaren negentig. De afname in Castricum lijkt al eerder te hebben ingezet dan de landelijke

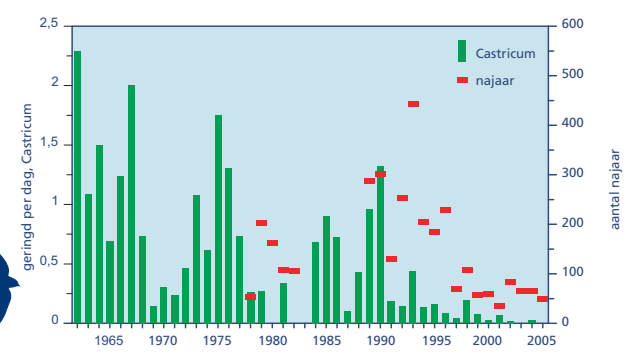
(Rechts) Figuur 4. Aantal overtrekkende Ijsgorzen verdeeld over drie regio's(A), en aantal pleisterende Ijsgorzen verdeeld over de seizoenen(B).

(Rechtsbeneden) Figuur 5. Trend van gevangen Ijsgorzen op de vinkenbaan van Castricum (aantal vangsten per dag) in de periode 1962-2005 (blauwe staven). Tevens weergegeven de som van het maximum aantal pleisteraars per atlasblok in de winteratlas (1978-83) (rode blokken). Gegevens Castricum ter beschikking gesteld door de Ringgroep Castricum.

afname en komt meer overeen met het aantal trekkers uit figuur 4. In het Waddengebied hebben de pleisteraars het wat langer volgehouden. Welke oorzaken achter deze afname schuilgaan, is onduidelijk. Soorten die in vergelijkbare habitats worden gezien, zoals Strandleeuwerik, Frater en Sneeuwgors, laten een structurele afname zien (Frater) dan wel sterke fluctuaties met een opleving eind jaren negentig (Strandleeuwerik, Sneeuwgors).

Erik van Winden

Een nieuw telproject voor stadsvogels: MUS (Meetnet Urbane Soorten)

Van de meeste vogelsoorten zijn de verspreiding en trends in grote lijnen goed bekend. Hoe het stadsvogels vergaat, is echter allerm minst duidelijk. Bij vogelaars is de stad niet erg in trek. Het BMP-Stadsvogels is arbeidsintensief en kent een aantal praktische bezwaren en geringe deelname. Dit terwijl kennis over aantalsontwikkelingen in stedelijk gebied belangrijk is. Niet alleen omdat sommige stadsvogels inmiddels zijn doorgedrongen tot de Rode Lijst, maar bovenal ook omdat stedelijke habitat steeds belangrijker wordt. Nu al bestaat 16% van Nederland uit stedelijk gebied, en dat zal alleen nog maar toenemen. SOVON en Vogelbescherming Nederland zien mogelijkheden om de monitoring van vogels in stedelijk gebied te verbeteren. Met een nieuw, laagdrempelig meetnet willen we zowel de huidige tellers als nieuwelingen bereiken.

Merel. Foto: Ran Schols

Werkwijze MUS in het kort:

- Start voorjaar 2007
- Zelf telgebied kiezen aan de hand van postcode
- Acht door SOVON aangewezen punten tellen, ieder gedurende exact vijf minuten
- Alle individuele vogels met terreinbinding tellen, ongeacht gedrag
- Drie tellingen, twee tijdens de ochtend (1-30 april resp. 15 mei - 15 juni) en een in de avond (15 juni - 15 juli).
- Verwachte tijdsbesteding: drie keer maximaal twee uur per seizoen per telgebied
- Opgave, verwerking van telresultaten en terugkoppeling via www.sovon.nl

Binnen het MUS-project willen we gegevens verzamelen uit alle bebouwingstypen, van kleine gehuchten tot grote steden, inclusief havens en industrieterreinen. De precieze methode wordt nog bestudeerd, maar de hoofdlijnen zijn al bekend.

Er wordt gekozen voor een eenvoudige werkwijze die een zo groot mogelijke deelname bewerkstelligt en weinig tijd kost. Het veldwerk is enigszins vergelijkbaar met het PTT-project en maakt gebruik van telpunten. De medewerkers kiezen zelf een telgebied. De gebieden zijn gebaseerd op het Nederlandse postcodesysteem en variëren enigszins in grootte. Ze zijn relatief klein in dichtbebouwde gebieden zoals steden, en groter waar bebouwing schaars is. Een kaart met alle telgebieden in Nederland (en een uitvoerige beschrijving van de methodiek) is binnenkort te bekijken op www.sovon.nl. Meer telgebieden per teller zijn uiteraard welkom; zo zullen in de grotere steden verschillende telgebieden naast elkaar komen te liggen.

Binnen een gekozen gebied worden door SOVON random acht punten aangewezen. Vervolgens kies je als teller zelf een toegankelijke plek zo dicht mogelijk bij het aangewezen punt (vergelijk de punttelling in de kilometerhokken bij de laatste broedvogelatlant). Op elk telpunt worden gedurende exact vijf minuten alle individuele vogels genoteerd, ook als ze alleen gehoord zijn en ongeacht hun gedrag, zolang ze maar een binding hebben met het terrein. Overvliegende Kemphanen tellen dus niet mee, een jagende Sperwer wel. Er hoeft geen onderscheid te worden gemaakt tussen zogenaamde territorium-indicerende waarnemingen en andere waarnemingen; een zingende Merel telt dus net zo goed mee als een foeragerende vogel. Er zijn drie tellingen per seizoen. De eerste twee vinden plaats in de ochtenduren (van zonsopgang tot maximaal drie uur daarna) tussen 1 en 30 april en tussen 15 mei en 15

juni. De derde telling, tussen 15 juni en 15 juli, vindt plaats in de avond om met name de laagvliegende Gierzwaluwen en eventuele avondactieve soorten te registreren. Om de getelde aantallen vogels per punt te kunnen 'vertalen' naar een maat voor de aantallen territoria per oppervlakte-eenheid zal op kleinere schaal uitgebreidere informatie worden verzameld.

Op termijn overwegen we om de telling op facultatieve basis uit te breiden naar andere maanden van het jaar, om zo een jaarrond inzicht in de populatiedynamiek van stadsvogels te krijgen. MUS zal geheel digitaal worden uitgevoerd, van de registratie door de teller en de selectie van telpunten tot aan het doorgeven en opvragen van de telresultaten. Er zal dus geen papierwinkel meer aan te pas komen. Wil je meer informatie over MUS, of heb je interesse om aan dit project deel te nemen, surf dan naar www.sovon.nl of www.vogelbescherming.nl.

Harvey van Diek, Henk van der Jeugd & Chris van Turnhout

Recent verschenen

KNNV

Erik van Ommen is weer op pad geweest en het resultaat mag er wezen. **De zwaluwen van Singraven** is een boek van 112 pagina's boordevol aquarellen, olieverfschilderijen, etsen en tekeningen. Van Ommen volgt zwaluwen van Singraven naar hun winterverblijf in zuidelijk Afrika en verweeft zijn reis met een historische expeditie die W.E.J. Laan in 1922 van Singraven naar Afrika bracht, alwaar hij verzamelde voor het natuurmuseum Natura Docet in Denekamp. Het boek gaat vergezeld van een CD met een hoorspel over de terugreis van de zwaluwen. Door de KNNV uitgebracht kost het geheel € 29,95 (ISBN 978 90 5011 232 3)

Bij de KNNV **Praktisch natuurbeheer: amfibieën en reptielen** van de hand van Edo van Uchelen, bekend van Eco Tourist Services. Het boek bevat tal van praktische tips voor terreinbeheer, die niet alleen gunstig zijn voor amfibieën en reptielen, maar ook voor insecten, kleine zoogdieren en bijzondere planten. Het full-colour boek telt 152 pagina's en kost in de winkel € 29,95 (ISBN 978 90 5011 233 8).

Leven in de stad beschrijft de verrassende biodiversiteit van tuinen, dakterrassen, parken en begraafplaatsen. Johan van Zoest en Martin Melchels schreven de 256 full-colour pagina's vol. Deze KNNV-uitgave kost € 47,95 (ISBN 978 90 5011 177 5).

Voor de echte liefhebber met een microscoop: **Flora of the blue green algae of**

the Netherlands. Anton Joosten brengt deze 240 pagina's via de KNNV op de markt voor € 79,50 (ISBN 978 90 5011 242 0).

De Levende Natuur heeft een Thema-nummer **VOFF 10 jaar** het licht doen zien (DLN jaargang 107, nr 6). Hierin zijn artikelen opgenomen over ontwikkelingen bij de verschillende soortgroepen die de VOFF-leden bestrijken, maar natuurlijk ook over de VOFF zelf en de vrijwilligers. Zie www.delevendenatuur.nl.

Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk

SOVON en CBS hebben onlangs een nieuw rapport met aantallen en aantalsontwikkelingen voor Vogelrichtlijnsoorten en Vogelrichtlijngebieden in Nederland uitgebracht. Deze rapportage zal o.a. worden gebruikt om de instandhoudingsdoelen in het kader van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn te formuleren, die op een later tijdstip door het Ministerie van LNV zullen worden gepresenteerd. Basis voor het rapport vormden vooral de langlopende monitoringprojecten van broedvogels en watervogels, die dankzij de inzet van een grote groep vrijwilligers en medewerkers van instituten, provincies en terreinbeheerders jaarlijks succesvol kunnen worden uitgevoerd. Het rapport is in te zien op www.sovon.nl, onder het menu publicaties-rapporten-2005.

Vogels in Overijssel 2006 is verschenen

Het 5e nummer van **Vogels in Overijssel** bevat verhalen onder andere over: de Wulp als broedvogel in het reservaatgebied Giethoorn-Wanneperveen; de betekenis van de IJsseldelta voor de Buidelmees; een broedgeval van de Lepelaar in de Wijhese Buitenwaarden; Natuurontwikkeling in de Vreugderijkerwaard; Grote Gele Kwikstaart; Kortteenleeuwrik; de Aalscholvers van Wanneperveen; de broedvogels van het Buurserzand; Stadsvogels en Taigaboomkruipers in Overijssel.

Deze fraaie bundel bevat naast tekeningen nu ook kleurenfoto's. Voor slechts 7,50 euro is het boekje (96 pagina's) af te halen bij Natuur en Milieu Overijssel aan de Stationsweg 3 te Zwolle.

Toezending kan ook door € 8,80 over te maken op ABN-AMRO rekening 413571203 of Postbankrekening 3094594 van NMO te Zwolle o.v.v. **Vogels in Overijssel 2006**.

Roodmus. Foto: Hans Gebuis

Dutch Birding- vogeldag verhuist

Ook in 2007 vindt de Dutch Birding-vogeldag plaats en wel op zaterdag 17 maart. Na bijna 20 jaar op een vaste locatie in Utrecht gezeten te hebben is dit jaarlijkse evenement verhuist. De nieuwe locatie is Congrescentrum De Werelt in Lunteren. Gedurende de Dutch Birding-vogeldag worden er interessante lezingen gehouden over determinatie, verspreiding en voorkomen van zeldzame en interessante vogelsoorten uit binnen- en buitenland. Ook wordt er een mystery-bird-competitie gehouden. In de foyer komt een vogelaarsbeurs met stands, met onder meer optiek, vogelboeken, reisorganisaties, collega-vogelorganisaties, DVD's, CD met vogelgeluiden etcetera. De zaal gaat open om 09.00 uur, de entree bedraagt 7 euro. Als het programma opgesteld is wordt dit zo spoedig mogelijk bekend gemaakt op de website www.dutchbirding.nl, in het tijdschrift Dutch Birding en op de Dutch Birding-vogellijn, 0900-BIRDING (0,35 euro p/m).

Eerste impressies integrale Wadden- inventarisatie 2006

Vanaf 1991 wordt eens in de vijf jaar de Waddenzee tussen Den Helder en Esbjerg op alle karakteristieke broedvogels geïnventariseerd. De tellingen vinden plaats in het kader van het Trilateral Monitoring and Assessment Program (TMAP) en dragen bij aan de aansturing en evaluatie van het natuurbeleid in de internationale Waddenzee. In Nederland vormen de tellingen een belangrijke bouwsteen voor het landelijk broedvogelonderzoek. De organisatie ervan ligt bij SOVON, in opdracht van het Ministerie van LNV, het veldwerk wordt grotendeels gedragen door terreinbeherende instanties en vrijwilligers. Hier een eerste impressie van de nog onvolledige resultaten.

Vierde integrale broedvogeltelling

De periodieke integrale telling vormt een aanvulling op en referentiebeeld voor de jaarlijkse kartering van 35 karakteristieke Waddensoorten in proefvlakken (4800 ha). In 2006 vond voor de vierde maal een integrale inventarisatie plaats, na eerdere tellingen in 1991, 1996 en 2001.

Door de inspanningen van de vrijwilligers en vooral ook de terreinbeheerders, en mede door broedvogelkarteringen ter evaluatie van de weidevogelpakketten van de subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (SAN), was de dekking ditmaal bijzonder groot. De omvangrijke polders op Texel en Terschelling werden niet eerder zo goed onderzocht bij een integrale telling.

Florerende kolonievogels, kromsnaveln in problemen

Anders dan in de afgelopen jaren brachten veel koloniebreevogels fikse aantallen jongen groot. Er zijn wel nesten weggespoeld, maar dat was meest vroeg in het seizoen, waardoor nog een tweede broedpoging kon worden ondernomen. In voorgaande jaren vonden stormvloed en laat in het seizoen plaats, te laat voor de vogels om nog opnieuw te beginnen.

Aalscholvers en Lepelaars nemen nog steeds licht toe. Vooral de lepelaarkolonie op zuidelijk Texel (> 250 paren) doet het goed. Deze vogels zoeken hun voedsel veelal in de Noord-Hollandse poldersloten. Waarschijnlijk zijn ze van het Zwanenwater afkomstig (kolonie grotendeels door vossen verdreven) en verplaatsten ze wel hun broedkolonie, maar niet hun foerageergebieden; de afstand speelt kennelijk geen belangrijke rol.

Zorgelijke berichten over twee soorten waarvoor het Waddengebied het verreweg belangrijkste Nederlandse broedgebied vormt. Hoewel er dit jaar weer een paartje Blauwe Kiekendieven op Vlieland broedde, is het totale aantal weer gedaald ten opzichte van voorgaande inventarisaties, tot minder dan 50 paren. Op Terschelling viel het aantal paren in 2001-06 terug van 30 naar 13. Alleen

op Texel, het enige eiland met de grotere noordse woelmuis en veel akkerland, bleven de aantallen vrijwel stabiel. Het onderzoek naar prooikeuze en broedresultaten, uitgevoerd in opdracht van Vogelbescherming Nederland, bracht aan het licht dat vermindering overleving belangrijker lijkt te zijn dan slechte broedresultaten. Dit jaar was eenderde van de broedende vrouwtjes net één jaar oud. Beroerd gaat het ook de Velduil. Na een opleving vorig jaar, vielen de aantallen gevoelig terug (voorbeeld Texel: 3 paren, tegen 10 in 2005), vermoedelijk omdat het op de eilanden een daljaar voor woelmuizen was.

Wisselende ervaringen bij sterns

De laatste jaren zijn Grote Sterns steeds meer gaan broeden buiten de grote kolonie op Griend; in 2006 o.a. op Texel, Terschelling en Ameland. In de Duitse Waddenzee waren in 2006 in totaal 2000 paren gevestigd op drie eilanden (Wangerooe, Baltrum, Juist) in Ostfriesland (Nedersaksen). In Sleswijk-Holstein namen de aantallen af. Omdat de populatie als geheel stabiel blijft, gaat het blijkbaar om verschuivingen binnen de Waddenzee. Op Texel zaten 1100 paar Grote Sterns veilig beschut tegen hoog water langs een binnendijks plasje aan de zeedijk. Deze kolonie lijkt nu 'vol' te zitten. Dwergsterns kenden mooie aantallen en een goed broedsucces in de westelijke Waddenzee, tot en met Terschelling. Rond Rottumerplaat en Rottumerog was het echter slecht gesteld met alle sterns. Bij Delfzijl, waar de kolonie Visdieven en Noordse Sterns op het haven-terrein in 2005 tot ongekende aantallen groeide (resp. 934 en 160 paren), ging veel mis door bouwwerkzaamheden. Ondanks afspraken over afstemming van de werkzaamheden met de belangen van de sterns, werd vestiging op het gehele terrein onmogelijk gemaakt door dekkleden. Na een weekende met harde wind was een deel hiervan verdwenen en werd het terrein alsnog massaal bezet. Ten opzichte van een jaar eerder kwam echter minder dan de helft van

Visdief.
Foto: Hans Gebuis

het aantal sterns tot broeden. Deze kolonie is de grootste op het vasteland van het Waddengebied en bovendien gunstig gelegen (weinig predatie). Momenteel wordt onderzocht of een alternatieve locatie voor de kolonie kan worden aangeboden.

Afname Kluut zet door

Voorgaande jaren waren negatieve geluiden te horen over de Kluut, één van de belangrijkste broedvogels van de Waddenzee (zie o.a. aanwijzing van het gebied als Vogelrichtlijngebied in het Natura 2000 netwerk). De afname op de vastelandkwelders is nog niet gestopt. Op de Groninger Noordkust kwamen nog geen 200 paren tot broeden, 16% van de gemiddeld 1200 die er in 1995-2000 nestelden. De tot voor kort grote kolonie in de nieuw ingerichte Polder Breebaart, aan de westzijde van de Dollard (maximum 826 paren in 2003), herbergde nu maar 50 paren, en er werden vrijwel geen kuikens gezien. Onderzoek uitgevoerd in het kader van het reproductiemetnet in 2005, wijst erop dat slechte broedresultaten één van de belangrijkste oorzaken achter de waargenomen populatieafname vormen. Geïntegreerd onderzoek naar broedsucces, voedselvoor-

ziening en interactie met habitatveranderingen op de kwelders kan licht werpen op de achtergronden van de afname.

Zeldzame soorten

Broedvogelinventariseerders in het Waddengebied hebben altijd een kans om zeldzame soorten tegen het lijf te lopen. Zo werden karteerders op Texel en Vlieland verrast door zingende Nachtzwaluwen! Op Ameland werden drie zingende Roodmussen waargenomen, een soort die begin jaren negentig - kort na de vestiging als broedvogel - enige tijd duidelijk talrijker was.

Lieuwe Dijkse & Kees Koffijberg

De broedvogelinventarisaties in het Waddengebied in het kader van TMAP zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), dat wordt uitgevoerd in samenwerking met het CBS en financieel mogelijk wordt gemaakt door het Ministerie van LNV. Het rapport van de internationale kartering in 2001 kan worden bekeken op <http://www.waddensea-secretariat.org/>

Watervogels: wisseling van de wacht

Er zijn wat wijzigingen te melden in het coördinatorenkorps voor de watervogeltellingen. Arjan Boele gaat zich nog meer dan vroeger op de broedvogels richten, en draagt in Zuid-Holland de coördinatie over aan Jan-Willem Vergeer. Dezelfde persoon neemt in Noord-Brabant bij de maandelijkse tellingen het stokje over van Jan Schoppers. De midwintertelling hier komt in handen van Mark van der Zijden. Het gezicht van de maandelijkse tellingen in Friesland, Sieds Boersma gaat

zich weer meer richten op zelf veldwerk uitvoeren en blijft wel de coördinatie van de Friese Noordkust doen. Romke Kleefstra heeft de omvangrijke werkzaamheden in Friesland overgenomen. In Utrecht, is Wigle Braakma gestopt met de coördinatie van de midwintertelling na jarenlange inspanningen daarvoor, er is nog geen opvolger gevonden. We zeggen de vertrekkende coördinatoren onze welgemeende dank en de nieuwelingen wensen we veel succes toe.

Veldleeuweriken met kleurringen gezocht

In de zomer van 2006 is door de Rijksuniversiteit Groningen een onderzoek gestart naar de relatie tussen populatietrends en lichaamsconditie van Veldleeuweriken. De broedpopulatie van het Aekingerzand, in het Nationaal Park Drents-Friesche Wold vlakbij Appelscha, is studieobject. Eén van de eerste doelen is om meer te weten te komen over broedgedrag en -gebied, trek en overwinteringsgebieden van deze leeuweriken.

In broedseizoen 2006 zijn meer dan 100 Veldleeuweriken van kleurringen voorzien. We gebruiken een schema met aan de rechterpoot een rode kleurring boven een metalen ring, en aan de linkerpoot 2-3 kleurringen. Er vliegen echter nog meer kleurcombinaties rond in Nederland, als onderdeel van andere ringprogramma's, dus let goed op! Eind september waren de leeuweriken op het Aekingerzand klaar met de rui en begonnen ze het broedgebied te verlaten. Zouden ze op nabije akkers en weilanden blijven of juist verder weg trekken? Waarnemingen van geringde leeuweriken zijn erg belangrijk om hierachter te komen!

Daarom kunnen we de hulp van andere vogelaars goed gebruiken. Wanneer u een geringde Veldleeuwerik ziet, waarschuw ons dan s.v.p. zo snel mogelijk. Ook als de kleurcombinatie niet afgelezen werd, is een waarneming interessant voor ons. Dat geeft een aanwijzing om zelf in dat gebied op zoek te gaan. De waarnemer krijgt een overzicht van de geschiedenis van de waargenomen vogel(s).

Waarnemingen graag doorgeven aan:

Arne Hegemann, Dierecologie, Centrum voor Ecologische en Evolutionaire Studies, Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 14, 9750 AA, Haren, +31 (0)50 363 3409, email: a.hegemann@rug.nl

Veldleeuwerik. Foto: Arne Hegemann

100 jaar vogels beschermen

In 1869 veroorzaakte de ontginning van ons laatste oerbos, het Beekbergerwoud, geen enkele opwinding. Het zal wel door een paar natuurliefhebbers zijn betreurd, tegelijk was er bij hen begrip ('brood op de plank'). Natuurbescherming was destijds geen item maar is dit geleidelijk aan wel geworden. In Een eeuw vogels beschermen wordt teruggekeken op deze ontwikkelingen vanuit vogelperspectief en belicht door verschillende auteurs. Het boek geeft een overzicht van wat er in de loop der jaren (niet) bereikt is, de te nemen hindernissen, de gevoerde discussies en de vaak moeilijke afweging van belangen. Een boeiende en informatieve historie, die tevens aanknopingspunten biedt voor het bepalen van strategieën voor de toekomst. Rijk geïllustreerd en voorzien van een DVD met unieke, oude natuurbeelden. Verschijnt voorjaar 2007.

...en wat zegt SOVON???

Het zal velen niet ontgaan zijn, SOVON was vaak in het nieuws de afgelopen tijd. Naast media-aandacht rond evenementen als het Vogelfestival betrof het meestal onderzoeksprojecten uitgevoerd onder de vlag van SOVON. Het ging daarbij vaak om onderwerpen die maatschappelijk en politiek in de belangstelling staan: vogelgriep, de Stadsduiven van Groningen, predatie bij weidevogels en overzomerende ganzen. Begrijpelijk dat dergelijke onderwerpen emoties en commotie losmaken bij de media, het grote publiek en bij jullie, als teller: We waren ons van tevoren bewust van mogelijk grote aandacht in de pers en emotioneel geladen discussies, maar werden verrast door misverstanden over hoe SOVON zich in zulke discussies zou moeten opstellen. Dit willen we verduidelijken.

De rol van SOVON

SOVON stelt zich op als een onafhankelijke organisatie die tel- en onderzoeksresultaten presenteert ten behoeve van natuurbeheer-, -beleid en -bescherming. SOVON heeft dus primair de rol om op een objectieve wijze cijfers en kennis te verzamelen over het reilen en zeilen van de Nederlandse vogelbevolking. Dat betekent dat we ons (vooral) met feiten bezighouden en belangenbehartiging (bijvoorbeeld voor bepaalde standpunten over het natuurbeleid) aan anderen overlaten. We willen er dus voor zorgen dat discussies gevoerd en onderbouwd worden op basis van inhoudelijke kennis.

Dit alles met als achtergrond dat het belang van de Nederlandse vogels daarmee wordt gediend. Andere organisaties zijn actief met bescherming of belangenbehartiging, bijvoorbeeld Vogelbescherming Nederland. Door deze positie is SOVON een onafhankelijke partner, opdrachtnemer en adviseur van veel partijen en staat het buiten kijf dat de gegevens op een onafhankelijke wijze zijn verzameld en geanalyseerd. In het verleden zijn onze cijfers tot in de Hoge Raad als valide en betrouwbaar beoordeeld.

Hoe gaat het in theorie?

Stel dat SOVON (als bureauorganisatie) wordt gevraagd om een onderzoek uit te voeren rondom een gevoelig thema. De opdrachtgever is in principe niet van belang, het kan een overheid zijn, een onderzoeksinstituut of een belangenorganisatie zoals Vogelbescherming.

Voordat SOVON de opdracht aanneemt, wordt eerst goed nagegaan of de vraagstelling van het onderzoek niet te eenzijdig is, zodat de resultaten automatisch een bepaald belang dienen. Ook wordt verzekerd dat SOVON voldoende onafhankelijk kan opereren. Alleen als aan beide voorwaarden is voldaan, wordt de opdracht aangenomen. In theorie voert SOVON deze opdracht vervol-

gens uit op basis van feiten: telresultaten en ecologische kennis. De verslaglegging is neutraal van toon en wordt niet beïnvloed door de eventuele mening van de opdrachtgever. In het rapport zullen conclusies worden gebaseerd op (wetenschappelijke) feiten en niet op meningen. Na oplevering kan de opdrachtgever kennis nemen van de resultaten en daar – volledig op eigen verantwoordelijkheid – beleid, beheer of bescherming op baseren. Het gaat nog verder: al onze resultaten zijn openbaar (kijk op www.sovon.nl) en in principe kan iedereen daarvan gebruik maken. Mocht er discussie ontstaan over de interpretatie van onderzoeksresultaten en conclusies die een opdrachtgever daaruit trekt, dan zijn anderen – zoals belangenorganisaties – in staat om daarop te reageren op basis van dezelfde feiten en resultaten. Dit zou voldoende moeten zijn voor een goed maatschappelijk debat op basis van feiten. Tot zover de theorie, de praktijk blijkt soms weerbarstiger.

Van cijfers naar beter beleid en bescherming

Terugkijkend kunnen we constateren dat onze tellingen en onderzoeken hebben bijgedragen aan een goede uitvoering van internationaal natuurbeschermingsbeleid en betere gebiedsbescherming. Belangrijke mijlpalen zijn de aanwijzingsbesluiten voor de Vogelrichtlijngebieden, die zonder onze telresultaten veel moeilijker te beargmenteren en te onderbouwen zouden zijn geweest. Ook leverden wij in opdracht van Vogelbescherming geregeld tel- en onderzoeksresultaten die gebruikt werden voor concrete beschermingsprojecten. Denk bijvoorbeeld aan de samenstelling van de vorige en recente Rode Lijst. In internationaal kader hebben de tellingen geleid tot het aanwijzen van de Farmland Bird Indicator als een van de belangrijkste (verplichte!) indicatoren van de EU, met verstrekkende gevol-

gen voor de afzonderlijke lidstaten, waaronder Nederland. Het zijn de tellingen van juli, SOVON-vrijwilligers, die deze informatie leveren!

Gevoelige onderwerpen

De laatste tijd zijn enkele malen controversiële besluiten genomen mede naar aanleiding van SOVON-rapporten. Met nadruk wordt gesteld 'naar aanleiding van', en niet 'op basis van', want juist daarover bestaan misverstanden. Enkele voorbeelden:

1. Stadsduiven Groningen

De gemeente beslist om de stadsduivenpopulatie te verkleinen door het wegvangen van individuen. Tegenstanders beweren dat andere methoden (met duiventillen) ook mogelijk zijn, bovendien wordt er een discussie gevoerd over het al dan niet bijvoeren. In discussies wordt daarbij door de gemeente gerept van een SOVON-rapport. Dat wekt de indruk dat daarin kant-en-klare adviezen staan waarop de gemeente zich baseert. Dat is onjuist. In het rapport zijn ervaringen met de stadsduivenproblematiek verzameld en worden scenario's voor een aanpak doorgekeurd. Zoals zo vaak in de wetenschap komt daarbij een genuanceerd verhaal naar voren en dat hebben we ook laten weten aan geïnteresseerden; lees het rapport op de website van SOVON erop na.

2. Predatie weidevogels

Een langjarig onderzoek naar predatieverschijnselen bij weidevogels leverde begin 2006 een doorwrocht SOVON/Alterra-rapport op. Minister Veerman van LNV (medefinancier van het onderzoek) had van tevoren aangegeven dat zijn beslissing over het al dan niet openen van de jacht op de vos mede zou worden genomen op basis van dit rapport. Snel na het verschijnen werd de vos op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. In de argumentatie haalde de minister het rapport aan. Spoedig daarna gingen voor- en tegenstanders de discussie aan en gebruikten beide zijden de inhoud van het rapport. SOVON wees vervolgens in een reactie naar LNV op het incorrecte gebruik van de cijfers over vossenpredatie. Het rapport leidde niet alleen landelijk tot commotie. Recent barstte in Friesland een discussie los over nut dan wel noodzaak van het bestrijden van roofvogels ter voorkoming van weidevogelpredatie. Ook hierbij werd door voor- én tegenstanders verwezen naar het rapport. Omdat de gemoederen behoorlijk opliepen, stuurde SOVON een ingezonden brief naar de Leeuwarder Courant. Hierin is duidelijk uit-

eengezet dat in het rapport geen enkele rechtvaardiging kan worden gevonden voor populatieregulatie van roofvogels.

3. Zomerganzen

SOVON presenteerde najaar 2006 een overzicht van broedende ganzen in Nederland. In opdracht van o.a. het ministerie van LNV werden aantallen en verspreiding van diverse soorten in beeld gebracht. Daarnaast werd gekeken naar grote landbouwschade werd geclaimd en welke factoren daarbij van invloed zijn. Tenslotte werd nagegaan welke populatiebeperkende maatregelen eventueel genomen zouden kunnen worden, en welke effectiviteit daarvan verwacht mag worden. Vanaf het begin was duidelijk dat ook dit project een politieke lading had en dat het voor de hand lag dat de minister eventuele maatregelen voor het beperken van ganzenpopulaties liefst zou onderbouwen onder verwijzing naar het SOVON-rapport. Inderdaad stelde het ministerie snel na verschijnen van het rapport voor om de Grauwe Gans op de vrijstellingslijst te plaatsen. Het ministerie stelt, terecht, dat de populatie Grauwe Ganzen snel groeit en dat bij bestrijding de 'gunstige staat van instandhouding', en dus de duurzaamheid van de ganzenpopulatie, vooralsnog niet in het geding is. Voor het rechtvaardigen van bestrijding in de vorm van algehele bejaging is echter geen onderbouwing in het rapport te vinden. Diegenen die het gelezen hebben, weten dat het SOVON-rapport een groot aantal maatregelen bespreekt waarvan bejaging er één is. Als er al een voorkeur uit het rapport kan worden gehaald, dan is het dat een integrale gebiedsgerichte aanpak het meest effectief is, en juist niet een algemene landelijke maatregel. In discussies gebruiken voor- en tegenstanders van de jacht over en weer de rapportgegevens. Net als we eerder zagen bij de weidevogelpredatie.

Naast deze voorbeelden spelen ook zaken rondom de relatie tussen vogelgriep en trek van wilde vogels, de verandering van het beleid ten aanzien van winterganzen (aanwijzing foerageergebieden) en de schelpdiervisserij in Waddenzee en Delta.

Wat kunnen we concluderen uit deze voorbeelden?

Het is duidelijk dat SOVON een toenemend belangrijke rol speelt bij het aanleveren van feitenkennis met betrekking tot natuurbeleid. Dat is mede het resultaat van een snel juridiserende samenleving; veel zaken rondom het natuurbeleid worden tegenwoordig

door wetten en richtlijnen geregeld. De basis is en blijft daarbij de betrouwbaarheid van de onderzoeksgegevens, die veelal stoelen op tellingen door vrijwilligers. SOVON realiseert zich dat er een zeker risico bestaat aan het gebruik van deze kennis en gegevens in maatschappelijke debatten. De genoemde voorbeelden hebben ons dat geleerd. We zijn er echter van overtuigd dat de voordelen vele malen groter zijn, vooral voor de bescherming van onze vogels. De afweging van allerlei belangen dient immers altijd te worden genomen op basis van betrouwbare, neutrale gegevens, en niet op vooropgezette meningen.

De les van de genoemde voorbeelden is dat we, meer en eerder dan we wellicht nu plegen te doen, richting achterban en media uiteen zullen moeten zetten hoe onderzoeksconclusies dienen te worden geïnterpreteerd. Wat kun je er wél en, vooral ook, wat kun je er niet uit concluderen.

Mochten er vragen of opmerkingen zijn naar aanleiding van dit artikel, schroom dan niet om je mening kenbaar te maken. Dat kan rechtstreeks via het kantoor, de provinciale 'ambassadeur' en natuurlijk ook via de Ledenraad, immers het hoogste orgaan van onze vereniging.

Ruud Foppen, hoofd Onderzoek

Aalscholver slaapplaats- telling in januari 2007

In 2004 is er een zeer succesvolle landelijke slaapplaatsstelling van Aalscholvers uitgevoerd (zie SN 2004(2): pag 6). In januari 2007 willen we de telling herhalen. Het lijkt erop dat er op meerdere plekken verspreid over het land Aalscholvers slapen op plekken waar ze normaal in de winter niet verblijven. Weet je nog een Aalscholver-slaapplaats te liggen en weet je niet zeker of die plek bij ons bekend is, neem dan even contact met ons op.

Jeroen Nienhuis
(jeroen.nienhuis@sovon.nl)
& **Stef van Rijn** (s.vrijn@riza.rws.minvenw.nl)

Figuur 1. Peilingen van drie met satellietzenders uitgeruste Dwergganzen, gemerkt in Noord-Noorwegen in mei 2006 (paar in blauw; mannetje in rood) en twee begin augustus 2006 in de Oeral (Rusland) gemerkte individuen (weergegeven in groen). Bron: Norsk Ornitologisk Forening - BirdLife Norway, www.piskulka.net; stand 1 november 2006). Met dank aan Tomas Aarvak en Ingar Jostein Oien.

Satellietzenders onthullen trekwegen Dwergganzen

Het gebruik van satellietzenders bij trekvogels levert vaak spectaculaire en verrassende inzichten op. Zo werd in het najaar van 2004 ontdekt dat Dwergganzen in Irak overwinteren; een regio waar zelfs hardcore WIWO-expedities - om begrijpelijke reden - nog geen voet hebben gezet. De Irak-vogel kon zelfs op de hele voorjaarstrek worden gevolgd, en vloog in twee maanden via beruchte landen als Dagestan terug naar de ringlocatie in de Oeral.

Dit najaar zijn opnieuw enkele Dwergganzen van satellietzenders voorzien. Drie vogels (een paar en een mannetje) werden half mei gevangen in Noord-Noorwegen; een ander paar begin augustus in de noordelijke Oeral. De Noorse vogels vertrokken begin juli naar Taimyr om er te ruïen. Eind augustus verlieten ze dit gebied om via de rivier de Ob naar het zuiden af te zakken. Het paar kwam rond 20 september aan in Kazachstan, het mannetje volgde begin oktober. Vrijwel tegelijkertijd kwamen ook beide vogels uit de Oeral aan in Kazachstan. Begin november arriveerde het paar via de noordzijde van de Zwarte Zee in Griekenland (Kerkini), waar het nu geregeld wordt gezien! De Oeral-vogels volg-

den een zuidelijker koers en verblijven vanaf eind oktober in Azerbaidjan.

Uit de peilingen blijkt andermaal dat dergelijke trekroutes verre van veilig zijn. Eén van de Noorse vogels is vermoedelijk geschoten bij Volgograd, Rusland. Van de eerste vijf Kolganzen die dit voorjaar in Nederland satellietzenders ontvingen, werden er tenminste twee geschoten tijdens het 10-daagse jachtseizoen in Noord-Rusland. Van twee andere vogels is nog onduidelijk waarom de zender na verloop van tijd niet meer functioneerde. De vijfde vogel 'Adri' was eveneens goed voor een spectaculaire trip. Hij vloog via Oekraïne naar een mogelijk broedgebied op het schiereiland Yamal in Rusland, en vertrok na korte tijd naar Oost-Taimyr om te ruïen. Net als bij de gezenderde Dwergganzen verliep de najaarstrek zuidwaarts via de Ob-Vallei. De vogel bereikte Polen begin november. Sindsdien zijn geen peilingen meer ontvangen.

Meer informatie:
www.piskulka.net (Dwerggans)
www.blessgans.de (Kolgans)

Dwergganzen. Foto: Philip Friskorn

World Owl Conference 2007

Van 31 oktober tot en met 4 november wordt in het Martini-plaza te Groningen de vierde Wereld Uilen Conferentie gehouden. Op 31 oktober is er een speciale workshop over inventariseren en monitoring-technieken toegespitst op uilen. De conferentie wordt georganiseerd door BirdLife International, the Global Owl Project en the World Owl Trust. Voor het doorgaan van de conferentie is het van belang dat voldoende mensen voor maart te kennen geven belangstelling te hebben voor deze conferentie. Meer informatie kunt u vinden op de site: www.worldowlconference.com.

World Owl Conference 2007

31 October - 4 November
 Groningen, The Netherlands

BirdLife International in The Netherlands, the Global Owl Project and the World Owl Trust are pleased to invite you to attend the World Owl Conference, which will be held in Groningen, The Netherlands from 31 October through 4 November 2007. A special workshop on Owl Survey and Monitoring Techniques will be held on October 31st.

www.worldowlconference.com

Klapeksters met kleurringen

In oktober 2006 zag Janco Mulder in het Fochteloërveen (Fr) een Klapekster met goed afleesbare kleurringen. Later zagen ook Henk Hiemstra en Herman Feenstra de vogel, die op 3 maart 2006 in de Engbertsdijksvenen (Ov) geringd was. De vogel, toen bijna 1 jaar oud, verbleef tot tenminste 1 april 2006 aldaar (Gerd Wichers). De melding uit het Fochteloërveen afgelopen najaar is bijzonder: sinds de start van het onderzoek (2002) is niet eerder voorgekomen dat een Klapekster met kleurringen ver buiten de ringlocatie werd afgelezen. Geringde vogels werden alleen teruggemeld uit bekende winterterritoria.

Enkele Klapeksters bleken zelfs drie winters op rij terug te keren op exact dezelfde locatie.

Ziet u een gekleurde Klapekster?
 Meldt het via symen.deuzeman@sovon.nl.

Wij ontvangen uw melding graag, ook als de kleurringcombinatie niet geheel ontrafeld of de aflezing gedateerd is.

Peter van den Akker, Andrea van den Berg & Symen Deuzeman

Helaas

In dit nummer heeft u geen interview van Guus van Duin aangetroffen. Persoonlijke omstandigheden noopten ons helaas tot het uitstellen. Maar wees gerust: van uitstel komt, naar wij verwachten, geen afstel.

De redactie

Grenzeeloos genieten van vogels en natuur

Programma 2006

Hongarije	08/10 - 15/10 *
Oman	15/10 - 26/10 *
Ethiopië	19/10 - 09/11
Gambia	10/12 - 22/12 *

*) vol

Programma 2007

Thailand	10/01 - 26/01
Zuid-Afrika	01/02 - 17/02 **
India	16/02 - 04/03 **
Sallandse Heuvelrug	20/04 - 22/04
Lesbos - a	27/04 - 04/05 **
Lesbos - b	04/05 - 11/05 **
Terschelling	12/05 - 16/05
Helgoland	28/05 **
Brazilië	22/07 - 05/08 **
Tanzania	24/07 - 05/08 **
Bulgarije	15/09 - 22/09 **
Texel	27/09 - 30/09
Ethiopië	25/10 - 14/11 **
Gambia	09/12 - 20/12 **

**) kleine wijzigingen mogelijk

Stichting Vogelreizen
telefoon: 026-3723990

info@stichtingvogelreizen.nl
www.stichtingvogelreizen.nl

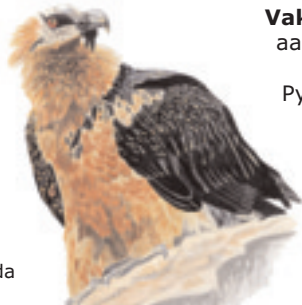
ARAGON Natuurreizen - Spanje

Vogelreizen naar:

Castilië
Doñana
Ebro Delta
Extremadura
Gredos
Mallorca
Picos de Europa
Pyreneeën
Tarifa

Nieuw:

Almeria & Sierra Nevada
Canarische eilanden

Vakantiehuisen
aan de zuidrand
van de
Pyreneeën voor
vogelaars,
wandelaars
en families.

BROCHURE: TEL. 026 - 372 43 44

25 JAAR SPAANSE VOGELS MET KEES WOUTERSEN: WWW.ARAGONNATUUR.COM

Eco Tourist Services

vogel en natuurreizen

NIEUW:
'Budget Birdtour'
Extremadura
(Spanje)
€ 890,- all in

Brochure, foto's en verslagen:

www.ecotouristservices.nl
evu@ecotouristservices.nl (lid SGR)

Of bel voor de GRATIS brochure: 0521-383519

Bewaar al uw waarnemingen overzichtelijk bij elkaar
Bekijk in één oogopslag in welk jaar de zwaluw het vroegst arriveerde
Zie met een druk op de knop waar u de meeste soorten gezien hebt

BirdTrack Vogelkijksoftware

Invoer van gebieden
Excursiebeheer
Gebruik met meer
waarnemers
Bevat 10.000 soorten
Opslag foto's
Gebruikersvriendelijk

Bewaren vogelgeluiden
Opslag kaarten van
elk gebied
Analyse met grafieken
Uitvoer naar website
of Excel

Gratis download:

Voor een evaluatieversie of meer info, ga naar
www.birdtrack.nl

VOGELBOEKEN

het Internationale
Vogelboeken
Verzendhuis

De specialist in vogelboeken met
méér dan 2500 titelsop voorraad.

Raadpleeg onze catalogus op internet:
site: www.birdbooks.nl

De Oldhorst, Zuiderzeestraatweg 415
8091 PA Wezep

tel. 0525-631139 fax 0525-633123
E-mail: birdbooks@introweb.nl

Dobry Den
RIZZEN

Lindestraat 4
2313 DA Leiden
tel.: 071-5141782
info@dobyden.nl
www.dobyden.nl

Dobry Den Reizen
stimuleert duurzaam
toerisme

Vogel- en Natuurreizen 2007

Polen (i.s.m. Stichting Wólka, www.wolka.org)

April: Poolse Karpaten: uilen, spechten en hoenders
Mei: Biebrza en Bialowieza, dé vogelreis (5 vertrekkedata)
Mei: Lubelskie, nationale parken, vogelreis
Mei: Oderdelta en Wartavallei, vogelreis
Juli: Biebrza en Bialowieza, kano-wandelreis
September: Biebrza en Bialowieza, natuurreis

Hongarije

Mei: Bükk, Tisza en Hortobagy, vogelreis
Mei: Kis-Balaton, vogelreis

Ook individuele reizen in Polen, Roemenië, Tsjechië,
Hongarije en Slovenië voor vogelaars, wandelaars,
fietsers, kanovaarders en ouders en kinderen.

Design

Schoonheid die men beleeft

De buitengewone vorm van onze EL verrekijkers is niet alleen zichtbaar, maar ook voelbaar. Zo is ons streven naar hoogste innovatie niet alleen een kwestie van de beste beeldkwaliteit, maar ook van ergonomie. De EL verrekijkers zijn dankzij de open greep en hun gewichtsbalans eenvoudig en met één hand te bedienen. Hun perfect compacte vorm, met de natuur als maatstaf, kreeg de „Red Dot Design Award“.

Swarovski Optik Benelux, Verwelkomingsstraat 17, B-1070 Brussel,
Tel. 0800/022 19 63, Fax 0800/022 13 93 (Nederlandse nummers), info@swarovskioptik.be

SWAROVSKI
OPTIK

www.swarovskioptik.com

Limosa

In Limosa 79-3 (november 2006)

- **Wilde Zwaan** als nieuwe Nederlandse broedvogel Na de Kraanvogels kende Drenthe opnieuw een primeur bij de broedvogels. Voor het eerst broedde er een Wilde Zwaan in Nederland. In 2005 mislukte het broedsel; in 2006 vlogen 2 jongen uit. Arend van Dijk geeft een uitvoerige beschrijving van beide broedgevallen.
- **Eidereenden** kenden een aantal jaren met hoge sterfte in de Waddenzee en staan centraal in de discussies rond de schelpdiervisserij. Bruno Ens laat zien dat Eidereids ondanks het verbod op kokkelvisserij ook in de toekomst zullen worden geconfronteerd met slechte voedselomstandigheden.
- In Nederland overwinteren steeds meer **Dwergganzen**. Informatie van geringde individuen wijst er op dat het voornamelijk om de nakomelingen van in Zweeds Lapland uitgezette vogels gaat. Inmiddels zijn in ons land een aantal vaste pleisterplaatsen ontstaan. Door Kees Koffijberg, Fred Cottaar en Henk van der Jeugd.

Verder onder andere gepland voor komende nummers:
Spectaculaire najaarstrek van **Purperreigers** bij Ridderkerk, recente broedgevallen van **Bijeneters** in Nederland en broedende **Zeearenden** in de Oostvaardersplassen.

Informatie over abonnementen:

Jacob de Vries, Oosterend 10b, 8897 HZ Oosterend, jacobbird@xs4all.nl

Insturen van en informatie over manuscripten:

Rob Vogel, p/a SOVON, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen, rob.vogel.nl

Zie www.nou.nu voor meer informatie en richtlijnen t.a.v. manuscripten.

Bynolyt Tern

NIEUW

8x45, 10x45

De Tern dakkant kijkers zijn bedoeld als lichtsterke robuuste kijkers voor allround gebruik. Het kijkerhuis is met zijn zacht rubberen bekleding en duimuitsparing aan de onderkant uitgekiend vorm gegeven, zodat de handligging uitstekend is. Waterproof. Scherptebereik vanaf 3 meter.

Bynolyt Sparrow WPR

NIEUW

8x32, 10x32, 8x42, 10x42

De Sparrow serie is volledig vernieuwd. Waterdichte, gasgevulde behuizing, extreem licht, twist-up oogkappen, bak-4 prisma's en fully multi-coated lenzen. Een prijsstopper van de bovenste plank!

Technolyt als importeur is de specialist op het gebied van verrekijkers en telescopen. Voor meer informatie kijk op www.technolyt.nl, of vraag onze **nieuwe** uitgebreide verrekijker en telescopen brochure aan. Bel 075 6474547 of mail naar info@technolyt.nl.

TECHNOLYT hoofdsponsor landelijke SOVON dag, Vogelfestival 2006 en de Foto Natura Aldabra expeditie 2005

Kijkers vanaf € 22,50 •
Zeiss en Swarovski
vanaf € 348,00

Windstopper fleece •
vanaf € 109,95

Blouse vanaf € 45,00 •

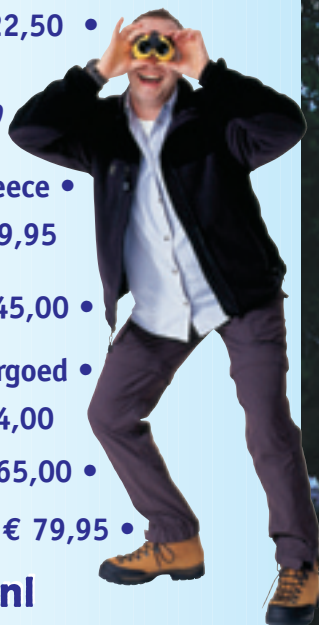
Thermisch ondergoed •
vanaf € 14,00

Broeken vanaf € 65,00 •

Schoenen vanaf € 79,95 •

www.bever.nl

20.000 artikelen voor een avontuurlijke vakantie

Alles wat u nodig heeft als u de deur uit gaat.

functionele kleding
o.a. wind-,waterdicht, ademend
snel drogende kleding
thermisch ondergoed
verrekijkers

Bynolyt, Minolta, Swarovski en Zeiss
fototassen

kampeeraccessoires
wandelschoenen

boeken en kaarten
bergsportmateriaal
en nog veel meer...

foto: Hagjofis

Alkmaar Kanaalkade 53 • Almere Markerkant 1303 MN • Amersfoort Kamp 53 • Amsterdam Stadhouderskade 4 • Apeldoorn Stationsstraat 134 • Arnhem Utrechtsestraat 3 • Breda Wilhelminastraat 22 • Den Haag The Globe Waldorpstraat 15 • Eindhoven Leenderweg 202 • Enschede Haaksbergerstraat 116 • Groningen St. Jansstraat 17 • Haarlem Zijlweg 63 • Hengelo Brink 120 • Hilversum Havenstraat 16 • Leeuwarden Voorstreek 39 • Leiden Nieuwe Rijn 45 • Maastricht Scharnerweg 66 • Nijmegen Marikenstraat 2 • Rotterdam Adm. de Ruyterweg 33 • Steenwijk Woldmeentherand 11 • Tilburg Koningsplein 2 • Utrecht Balijelaan 10 • Antwerpen/Merksem Bredabaan 968.

Vraag onze GRATIS catalogus aan op www.bever.nl

Gratis Geenzen in veld met suikerbieten.
Foto: Berend Voslamber

www.goosetrack.nl in de lucht!

Op vrijdag 1 december werd Goosetrack officieel door de commissaris van de Koningin in Fryslân, Ed Nijpels, gestart in Leeuwarden. Goosetrack biedt een breed publiek de mogelijkheid om op een leuke en interessante manier deel te nemen aan het ringonderzoek en zodoende meer te leren over ganzen, bijvoorbeeld waar de beste ganzengebieden liggen en wanneer er excursies plaatsvinden, naast allerlei informatie over ganzensoorten, onderzoek, en ringen. Goosetrack bestaat uit een website (<http://www.goosetrack.nl>) en een SMS-dienst. In het veld kunnen ringgegevens per SMS worden verzonden. Per omgaande ontvang je een SMS met wetenswaardigheden over de waargenomen gans. Thuisgekomen kunnen op www.goosetrack.nl

Ed Nijpels opent Goosetrack.
Foto: Harvey van Diek

meer ringgegevens worden doorgegeven. Voorlopig doen alleen Brandganzen en Grauwe Ganzen mee.

Bij de Grauwe Gans moet niet alleen de code maar ook de kleur van de halsband worden doorgegeven. Groene halsband VHE wordt ingevoerd als GVHE. Verder is het van belang dat na de kleur eerst de grote letter en dan de twee er dwars opstaande letters of cijfers worden ingevoerd!

De database wordt steeds aangevuld, bijvoorbeeld met de blauwe halsbanden van Leif Nilsson's Scandinavische project.

Bij de Brandganzen geldt dat de codes op de oude vertrouwde manier kunnen worden doorgegeven. BYW7, GER5, B*15 etcetera. Brandganzen kunnen ook via www.geese.nl worden ingevoerd. Geef de gegevens op slechts één van beide sites door! We kijken hoe de uitwisseling van waarnemingen tussen beide sites kan worden bevorderd en houden je op de hoogte.

Als je voor de eerste keer inlogt, krijg je rechten toegekend waarna je in het vervolg ook je oude data kunt inzien.

Voor vragen kun je altijd bij ons terecht via: goosetrack@sovon.nl. Op de site www.goosetrack.nl is trouwens al antwoord op vele vragen te vinden. We hopen gebruikersvriendelijk te zijn; geef op- of aanmerkingen a.u.b. door aan bovenstaand mailadres.

Henk van der Jeugd & Berend Voslamber

Goosetrack is een project van SOVON Vogelonderzoek Nederland, Internetacademie, Natuurschool en Vogelbescherming Nederland en wordt financieel mogelijk gemaakt door de provincie Fryslân en het ministerie van Economische zaken.

Vernieuwde online invoer BSP-waarnemingen

Onlangs is het invoeren en bekijken van waarnemingen van het Bijzondere Soorten Project (BSP) op www.sovon.nl sterk uitgebreid. Het is nu niet alleen mogelijk om waarnemingen via atlasblokken en kilometerhokken door te geven; de plek van waarneming kan nu heel precies op een kaart worden vastgelegd. In een afzonderlijk invoerscherm kunnen details als soort, aantal en overvliegend/pleisterend worden aangegeven. Bovenal kun je al je oude waarnemingen bekijken, ze eventueel bijwerken en als excel-tabel downloaden.

En: van alle soorten kunnen selecties worden gemaakt om de beschikbare BSP-waarnemingen in verspreidingskaartjes, seizoensgrafieken en trendgrafieken weer te geven. Het bestand bestaat inmiddels uit meer dan 240.000 waarnemingen van bijna 100 soorten. Wordt je favoriete soort nooit in SOVON-Nieuws uitgewerkt? Nu is het mogelijk die uitwerking zelf ter hand te nemen!

Voor wie de smaak te pakken heeft: neem je oude veldboekjes bij de hand en voer oude waarnemingen in, want alle nog ontbrekende Slechtvalken, Ijsvogels, Beflijsters, Zwarte Ibissen, Duinpiepers, Velduilen enzovoort sinds 1 januari 1989 zijn meer dan welkom!

Om de invoermodule te bereiken, heb je een waarnemerscode en een password nodig. Heb je die nog niet (staat o.a. op de adressticker van deze SOVON-Nieuws), vraag er eentje aan. Kijk dan linksboven op de startpagina van www.sovon.nl en ga naar de instructies; geef naam en adres door, dan komt alles vanzelf goed.

Vergeet bij het invoeren van waarnemingen niet om, indien mogelijk, details over kleden of leeftijden in te vullen. Dit verhoogt de analysemogelijkheden aanzienlijk!

